

2913

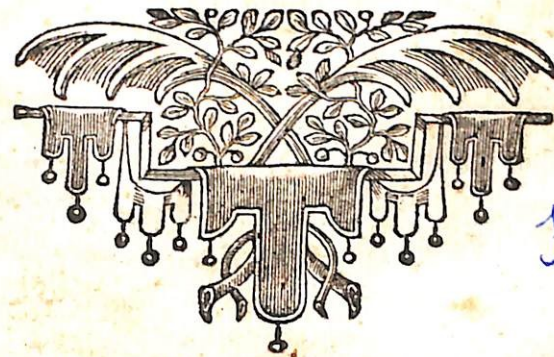
COMMENTARIUS
IN
HABACUCUM
PROPHETAM
PHILOLOGICO-THEOLOGICUS

SIVE

Habacucus, ad lumen Linguae Hebraeae illustratus, ad
scopum suum explicitus, & ubi vaticinia ipsius
impleta videbantur, historiarum Mundi
& Ecclesiae collatione confirmatus.

AUCTORE

THEODORO SCHELTINGA,
ECCLESIASTE ARNHEMIENSI.

Fondo Santoro
C32

LUGDUNI BATAVORUM
Apud ABRAHAMUM KALLEWIER,
MDCCXLVII.

Classis Superioris Velaviæ vidit & approbavit.
Arnhemæ die 26 Aprilis anno 1746.

Quod testor nomine Classis

DIRK SUERMOND,

*Eccles. te Lunteren, &
Cl. h. t. Scriba.*

V I R I S
VENERABILIBUS
DOCTRINA ET PIETATE CONSPICUIS.

I N
ECCLESIA ARNHEMIENSI BELGICA
VERBI DIVINI PRÆCONIBUS
FACUNDISSIMIS, DILIGENTISSIMIS.
FREDERICO CHRISTIANO
COETS.

WILHELMO VAN EENHOORN.
DAVIDI BLANKEN.
WILHELMO THEMME.

SYMMYSTIS, COLLEGIS SUIS
HONORANDIS, AMANDIS
SALUTEM.

ircumspicienti, quibus has meas in Prophetam Habacucum lucubrationes & meditationes inscriberem, vestra, Reverendi Viri, nomina non una de causa sese mihi commendarunt, quibus hoc, qualecunque opus, exornarem. Ex quo enim tempore annuen-

DEDICATIO.

te divina Providentia Vobis Collega sum cooptatus, quo res Ecclesiæ, pro donis nobis concessis, hac in metropoli promoveremus, inter Vos hic ingenii mei foetus per divinam gratiam conceptus est, atque in lucem editur. Præterea eum Vobis vindicat, scrutandi Scripturas etiam propheticas studium, bonarumque literarum amor eximius, quibus utpote est cognitum, quantum inde emolumenti sacratissimæ nostræ fidei accedere possit. Plura his addere modestia vetat.

Accipite igitur serena fronte, Viri Reverendi, Symmystæ atque Collegæ honorandi, amandi, munusculum hoc literarium in *φιλαδελφίας τεκμήριον*, Fraternitatis vinculum, & nostri ministerii monumentum, quod Vobis, eo, quo par est, honore, amore

D. D. D.

Arnhemia die 19 Septembria
1746.

THEODORUS SCHELTINGA.

P R Æ

P R Æ F A T I O

A D

LECTOREM BENEVOLUM.

Eti plures sunt magni nominis viri, qui, si perpetuo commentario, si sparsis observationibus ad loca, quæ difficiliora & obscuriora videbantur, Prophetiam Habacuci illustraverunt, horas tamen subsicivas, quas ministerii mei functionibus necessario dandas non esse deprehendi, non sine fructu & meo & forsitan aliorum isti Prophetæ impendi posse cogitavi. Hinc natum præsens, quod cernis, opus, cuius aliquam brevi in præfamine rationem dandam esse censeo.

Non isto cum proposito a me illud est compositum, ut erudito mundo meo stylo obtruderem huius alteriusve non infimi subsellii Interpretis cogitata tantum, quæ perversissima est multorum scriptorum, modernorum præsertim, pernenda consuetudo, quam Augustini dicto quodam, ad nauseam usque a plurimis inculcato, insulse satis excusare fatagunt; Sed ut experirer, num per Dei gratiam uberius forsitan lumen, quam Prophetæ nostro hætenus adpersum erat, adfundere possem.

Memor enim Petrini dicti 2 Epist. Cap. 1: 19. καὶ ἔχετε βιβαίότερον τὸν προφητικὸν λόγον, ὃ καλῶς ποιεῖτε προσέχοντες.
* 3

P R Æ F A T I O.

τες, ὡς λύχνη φαίνοντι ἐν αὐχμηρῷ τόπῳ, ἕως ἔτι ἡμέρα διαγνώσῃ
 καὶ φωσφόρος ἀνατείλῃ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, manum operi ad-
 movens, legi, relegique sæpius, quanta fieri posset animi
 cum attentione, textus Hebraici originem, & ad eam,
 præjudiciis liber, versionem, quam ad meam exhibeo sen-
 tentiam, concinnavi, aliorum, qua veterum, qua recen-
 tiorum versionibus, primum ne quidem consultis: Non,
 quod alto supercilio aliorum Doctissimorum hominum labo-
 res spernerem: Longe absit tanta temeritas! verum, ne
 usquam præjudicata opinione tenerer, & libere de omnibus
 judicarem, secundum ut ut exiguum illam, quam in lin-
 gua Hebraica eique cognatis adeptus sum forte peritiam.

Hac autem ratione cum instituerim, ab aliorum sæpe ver-
 sionibus meam haud raro longius abivisse postea animadver-
 ti, quod, quin fieret, mens jam ante præfagebat, tum quod
 omnibus, in lectione textus originalis attenta, eadem, in
 obscurioribus præsertim verbi divini partibus, non suborian-
 tur in omnibus ideæ, tum quod lumen, quod Dialecti Lin-
 guæ Hebrææ, si modo ita loqui licet, præsertim Arabica,
 textui Biblico adspargere passim solent, in subsidium vocan-
 dum esse persuasissimus essem, unde non raro, non poterat
 non contingere, quin aut alia prorsus oriretur versio, quam
 qua vulgo utimur, aut ea, ubi, quod ad sensum in genere
 assequendum attinet, recte concepta erat, gratia & pondere
 augeretur. Ne autem absque ulla, & ex meo judicio solida
 quoque, ratione alios, Maximos etiam Viros, deseruisse vi-
 derer, dissensus mei causas, examinatis etiam, qua vete-
 rum, qua recentiorum, versionibus, passim reddendas esse
 existimavi, eis saltem in locis, quæ illud maxime requirere
 videbantur. Illas an sufficientes habui, de eo sit penes æquum
 verique amantem lectorem judicium. Quod autem plurima
 loca, quibus a me proposita firmarem, ipsis verbis descripta,
 imo

P R Æ F A T I O.

imo ne citata quidem, videat B. L., consulto illud a me fa-
 ctum est, tum ut ostentationem omnem evitarem, tum quod
 huic scriptionis generi minus illud convenire judicarem,
 tum denique quod rerum nostrarum peritosea minus deside-
 raturos considerem, de quibus alii neutiquam solidum ferre
 judicium possent: maxime, cum id passim operam dederim,
 ut unum alterumve locum monstraverim, unde dicta confir-
 mari possent, & ubi, ut in plurimis, ex laboribus Celeb.
 Schultensii, viri Summi omnique mea laude majoris, cujus
 institutionibus, quæ forte in hoc studiorum genere consecu-
 tus sum, omnia me debere, quamdiu mens hos reget ar-
 tus, gratus & lætus agnoscam, profeceram, indicaverim.

Versione hoc modo concinnata & confirmata, ad illam
 eodem modo elaboravi Commentariolum atque enarra-
 tionem, quæ non nisi proprias de rebus a Propheta in-
 dicatis continebat meditationes. Has in chartam conji-
 ciens nequaquam fuit in proposito, excursus dare Theo-
 logicos ad verba & sententias. In id tantum incubui,
 ut in ductum scopumque Prophetæ penetrarem, & reper-
 to illo, quantum fieri potuit, eundem argumentis de-
 monstrarem, atque breviter exponerem. Ad unam-
 quamque porro pericopam, quæ res, quas cum tempore
 implevit Deus secundum Prophetarum prædictiones,
 continebat, historicum implementum ita adjeci, ut fa-
 cta magis monstraverim, quam enarraverim, memor me
 non historias mundi & ecclesiæ scribere, sed Prophe-
 tiam exponere. Ubi vero juxta meam sententiam, ut
 in ultimis Capitis secundi, & toto illo Cantico, quod
 habetur Capite tertio, istiusmodi occurrebant, quæ fide
 adhuc implenda expectamus, modeste narravi, quid
 secundum nostram Prophetiam in genere eventurum esse
 prævidemus, non vero, quo tempore, quove modo sisten-
 dum

P R Æ F A T I O.

dum sit, gnarus de istis, non nisi levissima & sæpe fallente conjectura, statui quidquam posse. Occulta illa sunt Domini, revelata filiorum hominum. In omnibus porro, ubi necesse erat, aliorum vaticinia, de eisdem rebus & meo iudicio agentia, non operose quidem, sed tamen, quantum licebat, dilucide, contuli, ut non solum Habacucum, sed & alios, quod ad rem ipsam attinet, vates idem cecinisse constare posset.

Hoc labore, quando jam eram defunctus per omnia; consulere demum placuit quamplurimorum Doctissimorum Interpretum labores in hunc Prophetam; & non sine stupore quodam cum deprehenderem, mea ab omnium aliorum meditationibus ubivis ferme discrepare cogitata, non in intricatioribus tantum, sed & in eis, quæ maxime mihi videbantur plana atque dilucida, primum quidem meis multum diffidere cœpi, sed dein illud instar calcaris addidit, ut tum meas, tum aliorum meditationes accuratiori & severiori examini subicerem. Hinc, ut ipse insignem fructum percepi, ita natum inde est, ut plurimorum sententias, quod nullius ferme est usus, non nude tantum recensuerim, sed quid illis favere, quidve eisdem obstare videbatur, modeste indicaverim absque ullius, quod sciam, aut injuria aut præjudicio, meas etiam meditationes, quando arridæ videbantur, confirmaverim. Habebit proin B. L. præsentis in opusculo præcipuas Doctissimorum Virorum opiniones, & ad illas modestam *ἐπιχρῶσιν*, simulque, quas pro nostri ingenii modulo meditati sumus in hunc Prophetam conjectationes dicam an opiniones, rationibus & argumentis, quantum facere mihi illud licuit, commendatas.

Om-

P R Æ F A T I O.

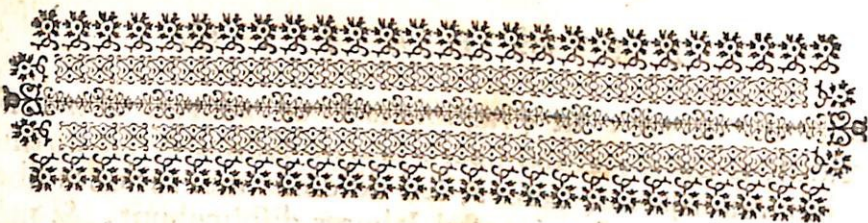
Omnia autem, ut præjudiciis liber adortus sum, sic præjudiciis liberi lectoris libero iudicio submitto. Et ut nullius labores injuriose taxavi, sed dissensus mei rationes libere edisserui; Ita, si cui nostri labores displicebunt, & menditata minus solida deprehendet, injuriose ne taxet, sed ex ratione agat, ardentem opto. Hæc & nulla alia veritatem indagandi via est; quantoque magis difficilia sunt, quæ tractamus, virorumque doctissimorum diversissimis sententiis ob expositionis difficultatem maximam obnoxia; tanto facilius, si alicubi erratum fuit, quod quin mihi prorsus non contigisse neutiquam præsumere ausim, error quin condonandus, & si tanti visus fuerit, absque errantis injuria rationibus monstrandus sit, nullus quidem ego dubito. Qui alia ratione instituit, ut eum omnes boni contemnant atque detestentur, dignissimus est.

Styli vitia, ut humanissime excuset B. L., etiam atque etiam peto. Hoc in scripto stylum exercere, sublimibusque figuris orationisque flosculis exornare, neutiquam studui. Res ipsas, prouti meditati obversabantur, simpliciter, clare atque distincte, secundum ductum & ordinem naturalem exhibere, tantum conatus sum.

Interim cum propter absentiam a prælo impressa relegenti, siue scripturæ meæ vitio, siue correctoris inadvertentia, nonnulla occurrerint vitia typographica, tum in distinctionibus & commatibus, tum in ipsis quoque dictionibus, quæ sensum aliquo modo turbant, pauca quidem illa, quotquot relegentis oculum non fugerunt, ad calcem libri correctæ reperiunt Lector. Cœtera, ut ipse corrigere velit, humanissime peto.

Vale Ben. Lect., atque nostris, si quid nosti rectius Candidus imperti; Si non, his utere mecum.

P R O.

PROLEGOMENA

IN

PROPHETIAM

HABACUCI.

Um ad intelligentiam cujuslibet antiqui monumenti aut libri plurimum sepe conducere credatur, si sci-
veris, quis fuerit Auctor, quo tempore, quo sco-
po stylove scripserit, Habacucum Prophetam expli-
care aggressuro nonnihil in hisce laboris ponendum esse
arbitror.

Auctor ipse secundum communioem loquendi formam, quam &
nos, licet accuratissima non sit, sine ullo scrupulo recipimus, appel-
latur Habacuc. Nomen illud in textu Hebraico scribitur חבקוק.
Dudum notavit Hieronymus in Prologo ad Chromatium Episco-
pum, Græcos Interpretes, Latinos quoque, ejus loco corrupte sub-
stituisse Αβαρὲν & Abacum. Sic legitur in meo Hieronymo, sed
exemplaria Græca habent Αβακὺν, sequiturque eam lectionem
Cle-

PROLEGOMENA

Clemens Alexandrinus Strom. Lib. 1. p. m. 241. Alii legunt
Αβαρὲν. Forte μ post α insertum, originem debet difficiliori pro-
nunciationi literæ gutturalis η apud Græcos, quippe quæ per du-
plex hh ex gutture si efferatur, præsertim quando eam excipit li-
tera β bh, sono aliquo modo refert Græcum αμ. Posterius μ in
Αβαρὲν ex corrupta lectione □ finalis pro η, quarum literarum
figuræ in impressis etiam nonnunquam non multum discre-
pant, natum quin sit, nullus ferme dubito. Sed, quicquid etiam
sit, Hebraica lectio haud dubie sequenda est, quare & illam in-
terpretari adortus est, post Rabbinos forte veteres, Hieronymus.
חבקק enim, unde per duplicationem, apud Hebræos solennem,
fluxisse creditur חבקוק, cum notet: amplexus fuit, hinc חבקוק
secundum Hieronymum diceret περιλῦψιν sive amplexationem, vo-
catusque hoc nomine fuisset Habacuc, vel ex eo, quod amabilis
Domini est; vel quod in certamen & luctam, & ut ita dicam
amplexum cum Deo congreditur, amplexantis id est, luctantis
fortitus est nomen. Huc usque Hieronymus: Apparet quid re-
spexerit Hieronymus, qui conferri potest in Proœmio in Joëlem,
nec non ad Paulinum & alibi. Vereor tamen, ne illum ratio
fefellerit. Passiva forma eaque intensiva: arctissime amplexum
magis proprie notaret, significatione a munere Prophetæ minime
aliena: Quam tamen, etsi pie agnosci potest, an querere opor-
teat in nomenclatione, non magis certum est, quam quod Rabbini
Veteres, ex nominis quoque significatione de ipsius parentibus ju-
dicari potuisse, statuerunt. Tradunt scilicet eorum aliqui, Ha-
bacucum fuisse filium istius Sunamitidis, quem suo amplexu su-
scitavit olim Eliza Propheta, matri promittens, tu eris חבקק
filium amplectens. Lege 2 Reg. 4: 16, 34. Sed temporum ratio
non convenit. Circa ultima enim ante captivitatem Babylonicam
tempora floruisse Habacucum statim patebit, quæ nimium antevertit
Elizæ ætas.

Uti autem de Habacuci nostri parentibus, ita & nihil certi de
ipsius patria sive loco natali, similibusque statui potest. Quæ
enim de ipsius patria, vico Bitijuchar vel Biticachar Dorotheus
(alii

PROLEGOMENA.

(alii scribunt Bethsocher &c. quem locum dubitat Huetius, an sit Bethzacara 1 Macc. 6: 32. Josepho non semel memoratus, an Bethzecha 1 Macc. 7: 19.) de tribu Simeon Epiphanius, vel, ut aliis placet, parente Jesu, tribu Levi, tradunt, fundamento nituntur minus solido. Quod enim Hieronymus Proœmio Comment. Dan. dicat. Porphyrio Eusebius & Apollinarius pari sententia responderunt, Susannæ, Belisque ac Draconis fabulas non contineri in Ebraico, sed partem esse prophetiæ Habacuc, filii Jesu, de tribu Levi, & Sixtus Senensis (nescit an ex ingenio, an ex libris Ill. Huetius Dem. Evang. Prop. 4. p. m. 276.) *προφητεία τῆ Ἀβραάμ υἱὸς τῆ Ἰσὲν ἐκ φυλῆς Λευὶ*, illa minime hic sufficiunt. Nec majoris sunt momenti, quæ de ipsius Sepulchro ad vicum Galileæ Jakuk tradunt Ben Simeon, de sepulchris Hebræorum apud Hottingerum in cippis, & Sanderfonus, vel alii, de eo Keilæ reperto, quorsum pertinet narratio de invento ibi Habacuci cadavere, tempore Theodosii, apud Sozomenum Hist. Eccles. Lib. 7. Cap. 28. Verum cum ista parum faciant ad prophetiæ nostræ illustrationem, tuto quoque ignorari possunt.

Majoris momenti est, plurimumque Prophetiæ nostræ inservit, quantum fieri potest, exactam editæ prophetiæ habere notitiam. Et hic tamen plena certitudine destituimur, non ideo, quod, quæ Abarbanelis videtur esse sententia in præfatione ad duodecim prophetas, Spiritui Sancto ideo non placuerit, temporis, quo prophetarunt Habacuc, Nabum & Malachias, meminisse, quoniam interitum posteritati Nebucadnetzaris prædicentes, ad Reges Jehudæ aut Israël prophetias suas non retulerunt. Prorsus in aliis nonnullis, quoniam ad intellectum prophetiæ sufficiebat, ex certis indiciis, ipsam & in prophetia obviis, novisse, non minus ante captivitatem Babylonicam, & in corruptissimo reipublicæ Judaicæ statu, eam fuisse editam. Hæc quivis apertissime colligit ex ipsius capitis primi versibus prioribus & porro v. 5, 6.

Nec tamen sequendam esse arbitror Hieronymi hypothesein, stantem ipsissimo illo tempore, quo Chaldæi Judæam infestabant, cum

PROLEGOMENA.

cum Deo quasi exposulasse, vel & in ipsa captivitate post ultimam & universalem Judæorum in Chaldæam deportationem idem egisse. Dubitanter enim hic loqui Hieronymum, ex his prologi verbis intelligitur: Et ut scias, inquit, eo tempore fuisse Habacuc, quo jam duæ tribus, quæ vocabantur Judas, ductæ erant in captivitatem, Daniel docere te poterit, ad quem in lacum leonum Habacuc cum prandio mittitur, quanquam apud Hebræos hæc ipsa non legatur historia. Igitur sive quis recipit scripturam illam sive non recipit, utrumque pro nobis est, aut enim recipit & jam post factam rem liber Habacuc texitur, aut non recipit, & quasi Propheta scribit, quæ ventura cognoscit.

Omnino arbitror, & priusquam Chaldæi Judæam infestabant, & tamen non multum antea, vaticinatum esse inter Judæos Habacucum. Utrumque liquide evincit v. 5, 6. Illustris Grotii aliorumque observatio de Habacuco nostro, medium ab antiquo locum tenente, inter Nabumum, qui post deportationem decem tribuum & cladem Sennacheribi sive sub Jehiskia, uti judicant Huetius & Celeb. Vitranga, sive tempore Manassis, uti vult Grotius, vaticinatus est, & inter Tsephanian, qui sub Josia vixit, non inepta est, licet cæteroquin ex loco, qui in Canone Propheta assignatus est, ad ipsius ætatem certa non sit conclusio. Tempore itaque Josiæ, quod plures statuunt, quorum judicio multum deferro, vaticinatum esse Habacucum, atque adeo Tsephanie existisse coetaneum, minus mihi videtur probabile. Regnum enim Babyloniorum, etsi ut satis jam confirmatum describitur Cap. 1: 14, 15, 16. ita tamen, ut nondum Syriam Occidentalem vel Judæam tentaverit v. 6, 7. magis per Spiritum Propheticum, quam quod ejusmodi tempore Propheta vera fuerit regni istius conditio, ita depingi videtur, uti in ipso Commentario videbimus.

Hactenus itaque maxime arridet, quod Judæi tradunt, vixisse sub Manasse. Sic simpliciter asserunt in Seder Olam Zutha, sed apertius additaque ratione, cur Manassis non meminerit in Seder Olam Rabba Cap. 20: Joël, Nachum & Habacuc

PROLEGOMENA.

cuc tempore Menaschis vaticinati sunt. Cum autem improbus esset Menasche, de ejus nomine se non appellarunt. Ita scriptura testatur *Eccl. 2 Chron. 33: 10, 11.* Rationem quidem, cur Menaschis non meminerunt, vanam esse censeo, præeunte ita *Celeb. Vitranga de Syn. Vet. Lib. I. P. 2. Cap. 9. p. 395.* dataque opera illius vanitatem comprobante Doctissimo inter Pontificios Interprete *Ant. Agellio Neapolitano, Episcopo Acer-nensi*; Sed tamen quæ causa foret a vetusto adeo Chronico recedendi, non video, cum nihil Chronici testimonio obstet, quin isti nonnihil faveant, tum summæ impietatis descriptio, quæ regnabat inter Judæos *Cap. 1: 2, 3, 4.* tum Chaldeorum hæc in Commentario dicitur. Patrata sub Manasse scelera *Cap. 1.* nonnulli statuunt, describi autumo, & quæ statim de Chaldeis Jeremiæ ætatem, quam Habacuco assignant inter Veteres præclemens Alexandrinus *Strom. L. 1: p. 241.* sed & illam Jo-publicæ statu sub Manasse prophetia inclaruisse, inde a quo tivitatem usque Babylonicam elicere potuerunt, ad quam usque, tempore Manassis fuisse editam, mihi quidem videatur probatissimum. Dies interim vitæ suæ protraxisse Prophetam nos-trum ad tempora conjecti Danielis in foveam leonum, cui præ-Josepho Ben Gorion, editionis Munsterianæ *Lib. 1. Cap. 7.* Breithaupti vero *Cap. 11.* neutiquam probo. Quin omnia ista fabulam sapere Judaicam crediderim, & Habacucum illum di-a nostro distinxerim. Sed hoc amplius agere tædet, uti & al-historiæ Beli & Draconis. Vide interim Munsterum & Brei-thauptum

PROLEGOMENA.

thauptum ad Gorionidem, Abarbanelem ad Habacucum & Ce-leb. Mejerum in notis ad Seder Olam p. 1042. imprimis quo-que Huetium *Dem. Evang. Prop. 4. p. 277. & 300. seq.* Si quid hic conjectando statuerem, fidem potius haberem Epiphanio & Saido Ebn Batrik, licet & ipsorum narrationi nonnulla ob-stare sciam, testantibus, adventante in Judæam Nebucadnetzare Habacucum fugisse Ostracinen, vel ut Said, in Ismaëlitarum re-gionem, atque inde in Ægyptum; post discessum vero Chaldeo-rum rediisse in patriam, in eaque tandem fuisse sepultum.

Cætera in inscriptione libri insignitur noster titulo *נביא* Prophetæ sive Vatis. Docet ille divinam libri Habacuci aucto-ritatem, quam porro tum ipsum argumentum, tum citatio mul-tiplex in scriptis *N. T.*, tum Canticum in publicos usus dica-tum, manifesto evincunt. Quin imo minime spernendum mi-bi videtur, quod observavit Abarbanel, ideo in libri inscri-ptione appellari Habacucum Prophetam, quod alias non ita fieri assolet in prophetis minoribus, si Haggæum & Zacha-riam excipias, quod forsitan alias alicui suspicio oriri potuisset, num esset minoris dignitatis, quam reliqui Prophetæ, quia nus-quam in ejus prophetia extat verbum Domini, quod factum est ad Habacucum, aut quid simile. Confer ex Abarbanele fu-sius hoc differentem *Celeb. Mejerum Annot. in Seder Olam Cap. 20. p. 1043.*

Est autem argumentum, quod tractat Habacucus, sublime admodum & egregium. De eo omnes, quotquot Prophetam nostrum illustraverunt conveniunt; sed multum discrepant in natura ipsius argumenti definienda ac constituenda. Cum autem variorum hypotheses in ipsa tractatione discusserim, ut hic de eis moneam, opus non est, cumque præterea cuius capiti præfixe-rim generale ejus argumentum juxta meam sententiam, verbo & hic dixisse sufficit, videri mihi hac in prophetia exponi cum relatione ad Ecclesiam, quæ præcipue contingent, inde ab invasio-ne Chaldeorum ad finem usque mundi, ut inde constet omnia tandem esse cessura in gloriam Christi populique ipsius.

Tractat enim eo cum scopo hoc argumentum Prophetæ, ut animos

PROLEGOMENA:

animos credentium mediis in calamitatibus Ecclesiae obventuris erigat per felicem, quem omnes illae habiturae sunt eventum.

Stylus est grandis passim atque sublimis, concisus quoque, multisque Hebraici sermonis elegantis, metaphoris, emblematicis, verborum pondere fertilis. Quibus omnibus accedit, quod perpetua ferme visione universa haec prophetia decurrat, adeo ut non auribus tantum audiat, sed & oculis suis quasi videat Vates, quae eventura sunt. Tantis igitur nominibus, cum se mihi commendaverit Vates noster, quae in illum commentatus sum, attentus legat atque perpendat æquus Lector, iterum etiam atque etiam roga.

COM-

pag. 1

COMMENTARIUS

IN

HABACUCUM

PROPHETAM

PHILOLOGICO - THEOLOGICUS.

CAPITIS PRIMI

Argumentum Generale.

Peruditissimo Reipublicae Judaicae statu, prouti sese habuit non multum temporis ante captivitatem Babylonicam, vivis coloribus depicto, ostendit corruptae praesertim indolis populi Judaici parti Propheta Habacucus, ex divino decreto intra breve temporis spatium certissime futurum esse, ut ob enormia peccata sua Judaei per Chaldaeos captivi abducantur in Babylo-niam. Hac autem via Dei cum populo suo justificata, repetit piorum personam sustinens iudicium divinum in Judaeos cum ejusdem, quos habuerat apud Chaldaeos effectibus, & ansum inde capit rogandi, utrum Chal-daei istos in fines grassati, impune ita perrecturi sint.

A

Ana-

Analysis hujusce Capitis Primi.

Argumenti superioris vestigia legentes, hancce nostri capitis analysin constituimus generaliore.

I. Proœmium sive inscriptionem Prophetiæ *ψ. 1.*

II. Excipit oneris Prophetici expositio. In qua occurrunt

A. Visio Prophetæ exhibita, atque inde nata pia atque gravissima Prophetæ querela de Judæorum vita admodum scelerata; conjuncta tamen cum enixissimo desiderio mutationis in melius ad bonum reliquiarum in populo piarum. *ψ. 2, 3, 4.* Hinc omnia ibi ad modum intercessionis apud Deum sunt prolata.

B. Sequitur hanc, Dei ad superiorem querelam responsum, in quo negatæ exauditionis panduntur rationes sapientissimæ, judiciumque divinum Judæis obventurum describitur. *ψ. 5 -- 11.*

C. Redit inde sermo Prophetæ, pios in sua persona repræsentantis, ad Deum, in quo Providentiæ divinæ circa Judæorum populum justificatis rationibus, rogat Deum Habacucus, an qui insolenter ob victorias partas semet gerens Babylonius continuo ita perdere gentes perrecturus sit. *ψ. 12 -- 17.*

Hæc vero omnia hoc pacto describuntur, tum ut pateat divina in puniendis scelestis justitia, tum ut erudiantur pii de recto fructu, qui ex judiciis divinis in populum perditissimum editis, ipsis exsurgere potissimum debeat.

CAPUT PRIMUM.

Textus Hebræus.

Versio nostra.

הַמֵּשֶׁה אֲשֶׁר חָזָה הַבְּקוֹק

ψ. 1. Onus, quod vidit;

הַנְּבִיא

Habacuc Prophetæ.

COMMENTARIUS

Proœmium universæ Prophetiæ hæc verba In Proœmio vocatur Habacuc הַנְּבִיא. constituunt, monstrantque nobis tum ejus auctorem ministerialem, tum auctoris munus, tum genus Prophetiæ acceptæ & denique modum, quo ipsi arcana Dei revelata sunt. De auctore Prophetiæ nostræ fat actum est in Prolegomenis. A munere suo heic loci appellatur *נְבִיא* Prophetæ, & forte *εὐφρατῆς*, ut distinguatur ab alio Habacuco, cujus in additamentis ad Daniele apocryphis fit mentio. Hoc cur contigerit, cum in Prophetiarum inscriptionibus non sit perpetuum, in Prolegomenis conjectavimus. Quandoquidem autem Incertum ipsi divini vates oracula sua non semper scripto reliquerunt, qua de re ad caput secundum dicitur, quadam an semet ipse, an alius eo nomine ne semet ipse insigniverit, an vero propter indubiam revelationem ipsi factam, ab alio forsan, per quem rit. ipsius Prophetia conservata & ad omnem posteritatem transmissa sit, eo nomine fuerit honoratus. Quid statuatur mea nihil interest: Prius tamen maxime probabile habeo, siquidem Habacuco Cap. 2: dictum est, *scribe visionem* &c. Quis porro *נְבִיא* Prophetæ, Vates scripturæ stylo dicatur, nemini quis non in sacris parumper versato, notum est. Heic autem loci, quod explicatio Prophetiæ evincet, cum verbo exponitur. *maxi-*

maxime designat eum, qui eventus futurorum contingentium ex immediata Dei revelatione prædicit, ut sic de eis in suum usum Ecclesia Dei instruat.

Genus vaticinii Habacuci נשנ. Quod nomen hic tituli vicem implet. An ideo forte נשנ LXX. &c. verterint.

Genus porro vaticiniorum Habacuci nuncupatur נשנ onus. Tituli vicem istud vocabuli implere videtur, quo modo in principio Prophetiarum suarum duo alii in volumine duodecim Prophetarum, Nahum nempe & Malachias hoc nomine quoque usi sunt, notante Hieronymo. Hinc forte & LXX. simpliciter נשנ, λήμμα tum heic tum alibi vertunt. Sonat enim λήμμα inter alia apud Græcos *titulum* vel argumentum ejus, quod tractandum sumitur vel proponitur. Malachia tamen Clar. Lud. Cappellus ideo τῆς LXX. Symm. etiam & Theodotionem τὸ נשנ reddidisse λήμμα, quasi dicas *acceptionem*; ut indicent Prophetas ista ex suo sensu non dixisse aut commentos esse, sed a Deo accepisse. Explicuit certe ea quoque ratione το נשנ Jarchi, recte id observante eodem Cappello. Utrumque admitti potest. Interim τὸ נשנ istiusmodi Prophetiarum, quæ aliquid austeritatis habent, esse titulum, tralaticium est. Nec tamen illud est perpetuum, quemadmodum post Hieronymum censuerunt inter Doctos plures, quos satis refutavit Celeb. Coccejus, quem adeat cui lubet & vacat. Vocatur scilicet, eodem observante Coccejo, Prophetia נשנ, vel quia accipitur a Spiritu Sancto, vel quia profertur Dei scilicet nomine. Eam vocis interpretationem agnovisse dudum Paraphrastem Chaldaicum, me docuit Abarbanel Præfat. ad 12. Proph. p. m. 10., ubi quoque ab ista semet opinione non alienum profertur, etsi parum sibi constet moxque contendat Prophetiam *verbum* dici Dei respectu Dantis; *visionem*, quia a Propheta apprehenditur; *onus* vero ob ipsam prædictionis materiam ac subjectum Prophetiæ p. m. 15. Hæc interpretatio, ut quisque videt, cuius Prophetiæ generi ex æquo applicari

Cujusnam prophetiæ titulus passim sit נשנ indicatur.

Ut & cur Prophetiæ eo nomine describatur.

cari potest. Judicaverim interim ex potiori ejus parte Habacuci prophetiam נשנ appellari, quatenus est, ut loquuntur, prophetia onerosa. Præcipuum certe argumentum constituunt judicia in hostes Dei & Christi ad finem usque temporum infligenda, ni me omnia fallant.

Verum est, inter Interpretes libri hujusce prophetici minime convenit, quos onerosa hæc spectet prophetia. Calvinus certa se ratione inductum scribit, cur non cum vulgo interpretum ad Chaldaeos & Monarchiam Babylonis, sed ad Judæos referat solos. Sic scilicet Hieronymus, quem secuti sunt plures, dudum statuerat, onus denunciari Chaldaeis & Babylonis. Alii, inter quos Ill. Grotius & Pareus, onus explicant tum contra Judæos tum contra Chaldaeos. Sed horum nullos rem ipsam acu tetigisse, prorsus persuasus sum, si, uti par est, universam Prophetiam spectemus. In Chaldaeos enim apertis verbis judicia hac in prophetia denunciari non dixero. A vulgo quidem interpretum ad eos, quæ continentur judicia capite secundo referri solent; sed ut in hanc sententiam pedibus eamus tantum abest, ut e contra solidis rationibus, ni fallor, suo loco probaturi simus, judicia, quæ ibi narrantur, respicere, quæ adventum Christi secuta sunt tempora. Illud heic notasse sufficit. Non porro in Judæos solos, etsi judicia in ipsos propter extremam impietatem ingruitura Cap. 1. haud dubie prænuntiata sint, *onus* dici per Habacucum in sua prophetia tam liquidum videtur, ut nihil supra. Hactenus ergo verbo monemus, comprehendere nostram prophetiam *onus*, tum adversum Judæos in captivitatem Babylonicam abducendos, tum adversum cæteros præcipuos regni Christi per omnia Novi Testamenti secula exituros aliquando hostes.

Vidisse autem onus illud dicitur Propheta Habacuc, Cur onus adhibito cum in finem verbo Hebraico נשנ / ut indicetur per visionem prophetica (qualis quæ fuerit nostrum hoc vidisse dicitur

Quos spectet Habacuci onus non convenit inter interpretes.

Nostra de eo sententia dicitur.

Propheta non est heic explicare; inspicere possunt qui modos revelationis divinæ exacte interpretati sunt plures & præsertim Cl. Vitringa) quæ prophetia passim enunciat a Domino Habacuco nostro esse revelata, uti recte observarunt Doct. Belgæ. Hinc Syrus & Arabs in Polyglottis Londin., derelicta vocabuli **מָשָׁא** potestate, inscriptionem nostræ prophetiæ reddidisse videntur: *Visio, quam vidit Habacuc Propheta.*

Primæ
capitis pri-
mi perico-
pæ argu-
mentum &
analysis.

II. Sequitur nunc ipsum prophetiæ nostræ corpus.

A. Prima ejus pericopa ex meo judicio continet: *Lamentabilem Prophetæ ad Deum orationem super perditissimo Judæorum sui temporis statu, occasione visionis cujusdam Prophetiæ ad Deum prolatam cum ardentissimo desiderio obtinendi a Deo status istius in meliorem mutationem.* Partes heic notandæ præcipuæ

1. Prophetæ quiritatio § 2.

2. Causa istius quiritationis, tum

a. Generalis, **חַמָּס** *violentia* § 2. tum

β. Specialiores variæ generalem explicantes; quarum nonnullæ

a. Universam gentem Judæorum improbam potissimum spectant §. 3. a. Aliæ

b. Ipsorum tribunalia § 3. b. & 4.

3. Ab his autem malis, ut liberet Deus pias populi Judaici reliquias ardentissime tanquam ipsarum apud Deum intercessor rogat Propheta.

Tex-

Textus Hebræus.

Versio nostra.

עד אנה יהוה שועתי ולא
תשמע אועק אלך חמס
ולא תושיע

למה תראני און ועמל
תביט וישר וחמס לנגדי ויהי
ריב ומדון ישא

על כן תפוג תורה ולא
יצא לנצח משפט בי רשע
מכתיר את הצדיק על כן
יצא משפט מעקל

§ 2. Quo usque Domine
quiritabor & non exaudies;
Clamabo ad te: Violentia,
& non servabis.

§ 3. Cur me intenta acie
videre facis molestiam & ini-
quitatem; nam vastatio &
vis est coram me: Lis qui-
dem agitur, verum jurgium
tollit.

§ 4. Propterea singultat
lex, neque exit sincere judi-
cium: improbus enim cingit
justum, propterea exit judi-
cium perversum.

ἈΝΑΚΡΙΣΙΣ ΑΡΓΥΜΕΝΤΙ.

PRius quam rite nostram pericopam explanare poterimus, hypothesis de horum commatum scopo formanda erit, præsertim cum heic in longe diversa abeant Interpretes. Regnant scilicet hic potissimum binæ sententiæ; Altera habet, respicere Prophetæ querelam Babyloniorum importunitatem & vexationes violentas, sive jam ut adhuc futuræ, sive potius ut quæ hoc ipso tempore grassentur, (in eo enim discrepant harum partium patroni) a Propheta considerentur illæ; Altera toto cælo a superiori distans statuit, explicandam esse nostram pericopam de Judæorum maximis flagitiis, quæ non multum ante captivitatis Babylonicæ tempora committebant; Qui hanc amplectuntur sententiam, quæ maxime vulgata est, omnes tamen eodem modo se non explicant. Verum mea cum adhucdum nihil interfit, quo-

Ad quos
pertineat
querela
hæc pro-
phetica in-
dagandum
sumitur ob
Interpre-
tum dissen-
sum.

quomodo sententiam quisque suam interpretentur Viri Docti, heic tantum inquiram, utrum Chaldaeorum violentiam, an vero Judaeorum improbitatem pro objecto habeat atrocissima Prophetæ querela.

Quorum illi qui referunt ad Babylo-
niorum
graffatio-
nes, sen-
tentiam
fundare
possunt
suam in
ultima
parte no-
stri capitis.

Prior hypothesis, quam inter Judaeos non obscure amplexus est Jonathan in Thargum, ut inspicienti patebit, & deinceps etiam Abarbanel (a) inter Christianos veteres ab Hieronymo recepta, & a recentioribus suscepta compluribus, Munstero, Vatablo, Drusio, ipso etiam Clar. Venema (b). summo in indagando sensu verbi Prophetici viro, quemadmodum præter alia nuperæ ipsius ad Daniëlis vaticinia lucubrationes omnibus, qui præjudiciis sunt liberi, palam faciunt, parum habet, quo se mihi probabilem reddere potuit. Cum enim rationes, cur ita statuatur hujusce sententiæ patroni apud ipsos indagare non potuerim, illas circumspicienti vix alia succurrit, nisi quod ultima nostri capitis commata non prophetiam de futuris Chaldaeorum expeditionibus, sed potius memoriam factarum exhibere & supponere videantur; Unde proin colligendum esse cuiquam forte videri posset, nostram quoque pericopam de eadem Chaldaeorum violentia esse interpretandam, quiritarique ergo Prophetam heic loci de Babyloniorum importunitate & vexationibus, ad quæ exhorruerit, quæ est phrasis hic Hieronymi; vel si mavis pie cum Deo expostulare de violentiæ hostium diuturnitate, quorsum inclinare cum maxime video Cl. Venema l. c. Querela hic igitur esset de malo, siue impio Nebucadnezzare, quod ei bene & quidem, quod Abarbanelis phrasi addo, *tamdiu* bene esset.

Solidum
tamen il-
lud non
est funda-
mentum.

Verum dum hoc istius hypotheseos argumentum nil quicquam faciat pro strictè sic dicta Hieronymi aliorumque opinione, qui de futuris Chaldaeorum invasionibus

(a) In Animadv. ad h. l. (b) In dissert. ad Dan. diss. I. §. 27.

nibus hac in pericopa agi existimant; nec ut explicetur de præsentis Chaldaeorum grassatione permittat, tum Habacuci ætas, tum enunciationes Propheticæ non rem factam aut præsentem, sed futuram exhibentes, uti suis locis patebit; istam in sententiam pedibus ire non licet. Præsertim cum & nonnulla suppetant argumenta, quæ me arbitro istam hypothesein prorsus evertant. Illud certe in Hieronymi sententia præcipue improbandum est, quod causam judicii divini per Chaldaeos juxta ψ. 6. & seq. executioni dandi, procatasticam omnem ex Habacuci universa Prophetia hoc pacto proscribat. Accedit, quod Chaldaeorum vexationibus minus commode impu-
tari vel adscribi possit intermissio legis vel potius exspiratio, judiciorumque Judaicorum pessima administratio, improborumque item hominum in justos audacia. De hisce enim agi nostra in pericopa deinceps videbimus. Harum autem similiumque rerum immediata causa nunquam fuerunt Chaldaeorum vexationes, quin potius, ut has suo tempore permiserit Deus in Judaeos, procurarunt. Observandum quoque ψ. 5. Dominum, de excitandis a se Chaldaeis declarare decretum, atque adeo vix consentaneum videri, quod jam in præcedentibus de ipsorum importunitate & vexationibus conquestus fuerit Prophetæ; maxime, dum ibi, quid facturus sit, respondeat Dominus quiritanti atque interroganti Prophetæ. Addere licet, quod jam observavit Calvinus, nimis durum commentum esse, quod Prophetæ exhorruerit futuram vastationem terræ, & ita conquestus fuerit apud Deum, quod passurus esset tam crudeliter tractari electum suum & peculiarem populum. Vaticinari etiam Prophetam de rebus futuris, quod admissa hac hypothese Hieronymi statuere oportet, eodem Calvino monente, durum nimis est; ac proin rectius alii ita explicare conantur, ac si res præsens vel præterita narretur, quibus tamen obstant ψ. 6--10., nisi

Unde colligitur agi hic de Judæorum flagitiis.

Quorum tamen pœnam, ut multi volunt, non expostulat a Deo Propheta.

velis cum Clar. Venema (a) superioris temporis Prophetias de Chaldæis per modum objectionis *ψ. 5--10.* repeti. Quod ultimum tamen an admitti possit ego non disputo. Est igitur mea ex opinione pericopa nostra explicanda de Judæorum ante captivitatem Babylo-

cam maximis flagitiis. Interim longissime absum a communi interpretum recentiorum post Calvinum hypothesi, quæ sic habet: Prophetam nostrum instituere hic expostulationem de longanimitate ad Deum, pio ex zelo enatam; velit Deus vindictam in Judæos quanto ocyus exercere, dum Judæi in peccatis perseverant, atque omnis jam vitæ emendandæ spes prorsus decollasse videatur. Etiam si enim Propheta vindictam divinam expostulans, crudelitatis in gentem suam absolvi forte queat, quod magno nisu comprobare conantur Calvinus & Pareus, huic tamen tempori, quo Habacucum vaticinatum fuisse sentimus, istiusmodi expostulatio de Dei *manpo-* *Supra* erga Judæos nondum congruit. Spes omnis reformandi populum nondum evanuerat. Hactenus etiam non nisi in genere declaraverat Deus Judæos refractarios per Babylonios a se punitum iri; de tempore exsequendi istius iudicii gravissimi nihil adhuc definit. Hoc Habacuci, Prophetissæ Huldæ & præsertim Jeremiæ Prophetiis reservaverat Deus. Præterea istiusmodi expostulatio vindictæ in concordiam redigi vix potest cum verbis *ψ. 2.* *occurrentibus ולא רשעית at non servas.* Ista haud dubie desiderium liberationis ex præsentī, quod populum justorumque præsertim in eo reliquias vexabat, malo indicant. Quis vero illam ex vindicta communi populi universi expectare velit, & non potius ex morum in melius mutatione?

Hisce igitur maxime de causis moveor, cur certiorum plausibilioremque hypothesin, cui explicatio ho-

Belgarum aliorumque

(a) l. c. supra.

rum commatum superstruatur, circumspiciam. Ex propius parte autem illam subministrant Interpretum Doctissimi accedit Belgæ, Piscator, Cappellus atque Coccejus, quatenus sententia. uno ore in id conspirant, explicare Prophetam hisce in verbis *gemitus piorum sui temporis*, et si cætera in expositione ipsa toto cœlo a reliquis abeat, qua de re deinceps videbimus, Clar. Coccejus. Ita est. Sed tamen Aliquantum tamen ad clariorem intellectum aliquanto plus requiri existimo. Scilicet; fisco mihi Habacucum in spiritu, cui plus requiritur jam sæpius iteratâ vice in viso Prophetico exhibetur ad scenam violentia, quæ a profligatissimæ Judaicæ nationis parte Propheti- fratribus suis inferitur; iniquitas item omnis generis, cam constituendam. quæ inter Judæos regnat, & tribunalium Judaicorum corruptissimus status injustusque in iis agendi modus. Hujusmodi visio, quæ sæpe jam oculis ipsius fuerat obversata, lamentabilem illam querelam ad Deum ex desiderio boni contrarii, in populi salutem obtinendi, Prophetæ ex ore elicit: *Quo usque* &c. Quæ me, cur ita conjiciam, movent rationes, hæ sunt præcipuæ.

1. Quod nihil aptius videatur ad depingendam extremam populi Judaici sub tempus captivitatis Babylo-

modum quemadmodum per unam cae perversitatem, hoc ipso schemate: quippe quo ad alteram vivum delineantur præcipuæ deportationis Babylonicae que ratio- justissimæque simul causæ procatacticæ, simul Prophetæ in populum Judaicum amor. Hic vitiorum cor- babiliter adstruitur. rectionem depoposcebat, nec tamen vitia ista apud Deum, tanquam si non grassarentur ferme, dissimulare permittebat. Adeo congruit Prophetica visio, Ezechieli quoque alibi (a) in initio captivitatis Babylonicae exhibitâ, quemadmodum rectissime jam observasse inter Judæos facile doctissimum scripturæ interpretem Abarbanem adgnosco. Verum, quo magis hæc stringant, observandum est 2. ipsissima Prophetæ verba istiusmodi visio-

(a) Cap. VIII.

nem ferme flagitare. Huc certe tendit interrogatio Prophetæ *ψ. 3. Cur me videre facis iniquitatem?* Nec non, quod mox sequitur: *Et intueri molestiam* - - - - *לנני coram me.* Nec multum tamen refragabor, si quis statuere velit, Prophetam mala, quæ nominantur, suis oculis inter Judæos regnare non sine dolore conspexisse, & ideo graviter fuisse conquestum, atque prece morum reformationem a Deo sollicitasse.

Ex iacta hypothesi acceditur ad interpretationem pericopæ. In qua *ἐμπαρονομασθῆς* compellatur Deus nomine *יהוה*.
Hac ergo iacta hypothesi, nunc verba Prophetæ ex vero, ut putem, eorundem scopo, explicari poterunt; quod jam aggredior.

Universa autem Prophetæ oratio ad Deum dirigitur, quem compellat ut Deum Israël nomine *יהוה Jehovah*. Nec ratione illud caret. Hoc enim nomine de se olim manifestando gratiosum se fore populo suo declaravit Deus. Ut ergo supremi Numinis favorem & gratiam, si fieri possit, profligatissimæ vitæ populo impetret, ad Deum ipsum prece sua se convertit Prophetæ, favoremque ejus veluti ambit appellando *Jehovah*, qui populi Israël sit Deus & a quo proin sperare adhuc liceat, quod corda pessimorum circumcidere velit, dando veram seriamque illis resipiscentiam. Ut vero hanc ex Domini gratia ineffabili in salutem populi obtineret, ingemuisse ad Deum prece sua testatur, adhibito primum verbo *שועתי*. Emphaticum & rei præfenti accommodatissimum est hoc loco verbum *שוע* cum mobili. Dudum enim observavit Magnus Coccejus apud Hebræos significare *שוע* in periculo salutem ploratu flagitare, quod uno verbo expresseris: *quiritari*. Deductum autem hoc esse ex solenni Orientis formula, qua in gravi aliqua calamitate cum hac radice exclamare solent *أسع غصتي* leva mihi guttur oppressum & præfocatum i. e. salutem mihi præsta, post lumen radici *שוע*, cujus vis est in *liniendo*, & *שוע* cum mobili

bili adpersum a Clar. Schultens (a), prorsus persuasus sum. Sic ipsummet Latinorum *quiritari* nonne formari poterit à solenni illa voce opem implorantium: Porro *Quirites! opem ferte Quirites?* sit itaque nostrum *שועתי* oppressus, veluti præfocatus gutture, quiritor Domine salutem opemque. Supponit haud dubie locutio gravissimam calamitatem, quæ piorum in populo reliquiis per Prophetam in sua persona representatis incumbibat, easque gravissime premebat. Sic alibi saepe verbum hoc adhibetur, ut de Jobo summopere afflicto Cap. 19: 7. *Ecce sub tempestate querelarum proclamo, violentiam mihi fieri, neque exaudior, שועתי quiritor*, imploro levationem & auxilium gutturis oppressi, neque adest judicium. Iterum Cap. 30: 20. *שועתי אליך quiritor ad te, & non respondes mihi*, & mox ibidem *ψ. 28. Eleganter Ps. 119: 147. cum respectu ad comparitionem subditi in aula Principis opem implorantis: Compareo in crepusculo ואשועתי & quiritor*. Nec minus egregium, quod occurrit Ps. 145: 19. de Deum timentibus: *שועתם את שועתי quiritationem ipsorum* (qui guttur veluti præfocatum sibi levare & dilatari petunt) *exaudivit, וישועם & laxos, amplos reddit i. e. salvat eos*. In quibus est lusus pulcherrimus.

Quæ autem fuerit ista calamitas, ob quam quiritabatur Prophetæ, hætenus supprimitur, sed mox aperte declarabit Habacuc in sequenti membro. Nunc ad quiritationem suam se a Domino non fuisse exaudium, conqueritur: *ולא תשמע neque exaudies* ait. Notissimum est, Deum *ἀνθρωποπαθῶς* dici exaudire pios, quando votis, desideriis, suspiriis atque precibus ipsorum gratiosus annuit (b). Hanc sibi gratiam negatam hætenus cum sentiret Prophetæ, ad Dominum *quouque*, absque

Et gravissimam calamitatem populo pio incumbente supponit.

Ex qua ad preces suas eum non liberari conqueritur Prophetæ. Dum ait: neque exaudies.

(a) Comment. in Jobum Cap. 30: 20. 24. 28.

(b) Conferri potest præter alios Drusus in Lestion. ad h. l.

que ut exaudiat ita quiritari perrecturus sit, ingemif-
 rogationis **עד אנה** quousque. Exhibet enim exclamationem
 atque interrogationem conquerentis, conjunctam cum
 ardentissimo exauditionis apud Deum desiderio. Simi-
 liter Psalter temporis hocce indicio usus est Ps. 13: 2. **עד אנה**
 Quousque Domine obliuisceris mei **נצח** intotum, obli-
 uione nempe mera, quousque abdes post velum veluti
 faciem tuam a me &c. Vel quater illud quousque isto in
 loco repetitur. Confer Ps. 79: 5. Istiusmodi interroga-
 tio nostro in loco quam apprime quadret Prophetæ in
 contribules suos & præsertim pios affectui, nemo non
 videt. Tanto magis autem iste Prophetæ nostri in po-
 pulum Judaicum, piorum præsertim reliquias, se pro-
 dit affectus, si adhuc observetur, recte ex hac locu-
 tione colligi, Prophetam sæpius fuisse precatum, ut
 Deus corrigeret malitiam populi, vel rationem aliquam
 inveniret, ne tanta esset peccandi licentia. Bene id ob-
 servaverat Doct. Calvinus. Cur tamen nunc idem non
 precaretur Prophetæ, sed vindictam hic postulare, ra-
 tionem nullam invenio. Omnino exaudiri non ad vin-
 dictam impetrandam, sed ad salutem populi, scelestis-
 simi licet, ardentissime expetit. Cæterum cum **עד אנה**
 quo usque futuris verborum conjungi soleat, ut Num.
 14: 11. Ps. 13: 2. &c., præteritum tamen sit **שועתי**,
 non possum non, quin hic memorem non inelegantem,
 minus tamen necessariam observationem Abarbanelis;
 nostrum scilicet **עד אנה** heic non proprie referendum
 esse ad præteritum **שועתי**, quasi illud positum esset
 pro Futuro **אשוע**, sed attendendam hic esse transposi-
 tionem verborum, ac si diceret Prophetæ: Quo usque
 Domine **אזעק** clamabo ad te, postquam hætenus, quando
 vociferatus sum **שועתי**, me non exaudivisti. Adhuc vo-
 ciferor propter violentiam iniqui oppressoris & non ser-
 vas; nihil prodest clamor meus. Verum, ut dixi, mi-
 nus

Elegans,
 nec tamen
 prorsus
 necessaria
 Abarbane-
 lis obser-
 vatio cir-
 ca præter:
 שועתי,
 עד אנה
 subjun-
 ctum.

aus necessaria est ista Metathesis.

Pergit Propheta desiderium exauditionis intendens
 adhuc: Quo usque (hoc enim **עד אנה** non haud dubie
 repetendum) *clamabo: Violentia, ad te, neque servabis.*
 Observanda his in verbis est solennis apud Hebræos
עצמא. Tantum abest, ut illa sit inanis; ut e con-
 tra propius explicet, si quis bene attenderit, tum qui-
 rationis Propheticae *modum*, tum *causam* propter quam
 quiritabatur, sive malum, quo populum fidelem pre-
 mi percipiebat, tum denique *bonum*, malo expresso e-
 diametro oppositum, quod ad gratiosam Domini exau-
 ditionem in bonum populi impetrare cupiebat. Hæc
 omnia vocabulis admodum emphaticis proponuntur.

Et *Modus* quidem quiritationis suæ, quando inquit: *Modus*
אזעק אלך. Verbum nempe **אזעק**, quod hic per *i* sed quiritatio-
 & sæpissime per *z* scribitur, est grave admodum. *Prophetæ ex-*
 fragore enim *cæli, tempestatem tonitruum atque fulminum* primitur
mittentis, de qua verbi nostri proprietate variis locis per ver-
 nonnulla monuit Clar. Schultens (a), translatâ meta-
 phorâ denotat *tempestatem querelarum rumpere cum im-*
ploratione auxilii; ob cruciatum & dolorem, quem fen-
 timus, alta voce exclamare & auxilium invocare cum
 gravissima commotione animi & corporis. Ista vis quam
 plurimis in locis pulchre se exercit. In publica querela
 & publica auxilii petitione a Rege 1 Reg. 20: 39.
 2 Reg. 8: 3, 5. Huc pertinent Deut. 22: 24. Jobi 35:
 9, 12. Es. 5: 7. In precibus ad Deum; ut Ps. 88: 2.
 Ps. 34: 18. & alibi, præsertim hoc in loco: Quo usque
tempestatem querelarum rumpam ad te (b).

Quam

(a) Comment. ad Jobum Cap. 17: 1. 19: 7. 35: 9. In Floril. Sent.
 p. 162. & in Clav. Dialect. p. 224. Ad Isphahan. p. 8.

(b) Mirum cuiquam ne accadat, eruptionem tempestatis cum fra-
 gore transisse ad implorationem auxilii, observetur similiter tempestatem
 a Latinis usurpari. Cicero Orat. 37. in Pisonem Cap. 89. Qui cum
 con-

Obser-
 vanda est
 in seq:
 membro
עצמא
 non in-
 nis.

Quod hic
 eleganter
 est adhibi-
 tum.

Ut patet ex causa propter quam Prophetam tempestatem querelatum rupit ^{DEL.} Quam egregie enim heic illud quadret, apertissime indicat causa, quæ hanc querelarum tempestatem, propter quam exclamabat Propheta, concitaverat. Ex-
 primitur ista generatim vocabulo חַמָּס, haud dubie calamitatum omne genus, usque & usque crudescendum, quæ Prophetæ piisque incumbere notante. De dura enim & cruda violentia clamorem ciere nostrum Prophetam, & opem Dei Judicis & Vindicis implorare certum est, siue jam חַמָּס casu accusandi positum autumemus pro כַּעֲבוֹר חַמָּס, quomodo post Kimchium instituerunt Calvinus, Piscator alique, siue, quorsum magis inclino, hoc vocabulum absolute veluti & separatum comparens, formulæ instar se habere credamus, qua quicquid acerbæ violentiæ continetur. Eo certe modo, me iudice, reperire illud licet Jobi 19: 7. Jes. 60: 18. aliisque in locis a Coccejo hunc in finem jam productis.

Ut ut vero querelarum tempestatem rumperet Propheta, clamando ad Deum: חַמָּס Violentia, diu tamen desideratum auxilium hæcenus a Deo non præstari ingemiscit; ac propterea quousque Deus salutem, quam ardentem expetebat, negabit, modeste, quemadmodum in superiori membro, interrogat. Cum vero, quodnam bonum illud sit, quod anhelabat Propheta, speciatim definiri nequeat, priusquam oppositum malum, quodnam fuerit, atque nomen חַמָּס exprimit, sit expositum; de hoc paucis mentem nostram aperuisse operæ judico pretium. Hieronymus, Latini quoque recentiorum est deres rapinam reddentes, & Jonathan, qui habet על הטופין propter rapinas vel & raptores Obad: 5. intelligunt per חַמָּס violentiam, vim Chaldaeorum hostilem, per quam

concursum plorantium, ac tempestatem querelarum ferre non posses, in op-
 pidum devium Beroam perfugisti.

quam templum & Hierosolymæ sunt everfa, quod factis in superioribus est refutatum. Septuaginta interpre-
 tes reddiderunt חַמָּס *adinep*; Vulgata etiam Latina: *vim patiens*, nec non Arabs: *vociferabor ad te* Neque cum ^{τῶν LXX.} aliisque de Prophetis ^{vim pa-} tiente.

חַמָּס *oppressus*, voce, qua passim חַמָּס interpretatur, adhibitâ, quemadmodum observavit Doct. Bochartus (a). Ad ipsum ergo Prophetam referunt, & vim Prophetæ illatam intelligunt; quare nonnullorum conjectura haud vana est, legisse olim non substantive sed participialiter חַמָּס, vel & חַמָּס observante Drusio, eo sensu quo איש תפלה ponitur pro *vir orationi deditus*, aut חַמָּס, quod maxime placuit

Celeb. Cappello. Alii referunt ad solos potentiores Hierosolymitanos, qui tenues violenter opprimunt, quibus proxime accedunt Belgæ extendentes ad improbos quosvis Judæos, quos depingat ut crudam injuriam popularibus piis facientes. Id ultimum mihi maxime arridet. Generalis formula est, ceu dixi, quæ sistit omne genus violentæ oppressionis, licenter piorum reliquiis, tum a potentioribus injustis, tum ad eorum exemplar a tenuioribus etiam illatæ, cujus mox species versu sequenti recensentur. Indicat igitur hoc nomen sceleratissimum esse populi Judaici hoc tempore statum. Sed de quavis dura piorum Judæorum oppressione, a contumeliosis tribulibus ipsis illatâ.

Verum dum addit: ולא תשריץ neque servabis, amplam salutem præstabis, simul innuere videtur, spem sibi omnem nondum ita decollasse, quin servare adhuc revera possit Deus populum, tum opprimentem, dando ei resipiscentiam, tum oppressum, liberando illum per medium resipiscentiæ aliorum ab istiusmodi violentis oppressionibus. Utique frustraneum videtur alio cum

proposito exclamare: *Quousque clamabo, Violentia, ad Te, neque servabis.* Bonum ergo ad quod anhelabant pii, tanquam oppositum malo, quod ipsos graviter premebat, est *salus*. Sed quænam illa *salus* sit paullo accuratius indagandum est, maxime cum hic interpretes multum discrepent.

Magnus scripturarum interpres Clar. Coccejus, uti quiritationem Prophetæ explicabat de gemitibus piorum fidelium sub servitute literæ & elementorum mundi, anhelantium ad salutem Domini in adventu regni ejus, ob vanitatem & miseriam in servitute rerum corporalium, animam non fatiantium, sed fatigantium: Sic *salutem* exposuit de salute a causa omnium miserationum, peccato & execratione, hoc est de salute per Messiam impetranda. Perperam hoc fieri mihi videtur, etsi pia sit ista meditatio; quare & multum, in ea adstruenda defudavit Clar. Tillius. Et ut verum fatear, argumenta ejus probant, tum salutem per Christum adducendam maximopere desiderasse Vet. Test: fideles, tum salutem a temporali judicio sive libertatem temporalem tanto ardore non peti; sed minime convincunt salutem per Messiam impetrandam hoc in loco intendi. Tria priora, quæ adhibet argumenta, huc vix pertinent; quartum vero præterquam quod nimis generale sit, absque ulla ratione negat, si hic de salute per Christum adferenda non agatur, in toto hoc libro nihil quidquam occurrere, unde de salute N. Test: eum egisse colligas, in quam tamen omnes Prophetas inquisivisse dicit Petrus 1 Pet. 1: 10, 11. Sed quid tum fiet de ipsius Tillii expositione ad Cap. 2: 3. & Cap. 3: 2, 3, 4, ut alia taceam? Nonne ibi secundum ipsum habemus testimonium Jesu, quod spiritus est Prophetiæ. Quis tandem quinti argumenti valor sit, videbimus suo loco, quando v. 5. hujus capituli Act. 13: 41. citari demonstrabimus non ex primo & proprio Prophetæ sco-

Quam
tamen sa-
lutem per-
peram ex-
plicuit
Coccejus
de salute
per Messi-
am impre-
tranda.

po, quem nos tantum indagamus.

Nec tamen minus a vero aberrasse istos interpretes crediderim, qui futuram ex captivitate Babylonica liberationem hic tantopere Prophetam anhelare scribunt. Multus est in iis refellendis Clar. Tillius, ex quo contra hanc sententiam argumenta peti velim, etsi omnia non ex æquo valeant, & in eos potissimum feriant, qui de liberatione temporali heic tantum cogitant. Satis est, non agi in querela Prophetica de exilio Babylónico, in quod nondum missi erant Judæi, nec exposulare quoque eam de longanimitate Dei. Inde tamen non sequitur, agi ergo, de salute per Messiam impetranda & applicanda peculiariter cum Oeconomiae legis mutatione in novam Evangelii, priori longe gratiorem & exuberantioribus bonis magis spectabilem, quem jam inde a Jacobi temporibus fideles ardentissime desideraverint. Etiam hic meo judicio in medio tutissimus ibis. Quæritur haud dubie Prophetæ de dilatione boni, quod presenti reipublicæ Judaicæ statu desiderabant pii & diu jam desideraverant. Hoc quoad improbos Judæos ipsorum erat vera resipiscentia, quippe cujus effectus est ipsorum *salus*, quoad pios vero, *liberatio a præsentis*, qua premebantur, *oppressionis*, in qua veteres habebant arrhabonem salutis per Messiam præstandæ, uti notum. Utrumque egregie verbum *וְיִשְׁעִי* ex origine sua, quæ est in amplo & laxo, opposita ad angustias, comprehendit, quemadmodum nemo non videt.

Verum, ut tandem aliquando in bonum utriusque partis populi, desideratam adeo salutem a Domino obtineat Prophetæ, precationem suam fortius adstringit, tum proponendo per species malum, quod violenter operimebat justos, tum commemorando funestas, & ut rogatur, videbatur in Dei gloriam parum cessuras, mali istius consequentias.

Primum agit per interrogationem ad Deum directam

Nec aliter
restius in-
terpretan-
tur de de-
siderio li-
berationis
ex captivi-
tate Ba-
byl.

Cum in-
telligenda
sit phra-
sis: neque
servabis?
querela de
dilato bo-
no piis hoc
tempore
utili.

Precatio-
nem forti-
us adstrin-
gens
Propheta
videre me
facis &c.

ψ. 3. hoc modo : *Cur intenta acie videre me facis iniquitatem & molestiam, & vastationem & violentiam, quæ est coram me?* Hoc pacto ferme verba nostra accipiendâ esse censeo. Sed priusquam me explicem, quædam sunt monenda circa versionem Græcam, quam in totum vel ex parte sequuntur plures aliæ, præsertim vetustiores. Reddit illa versiculum nostrum his verbis: *Ἰναὶ ἐδείξας μοι πόδας καὶ πόδας ἐπιβλέπειν, ὁλαίπωραν καὶ ἀσέβειαν, ἐξανάσας με γέρονε καὶ σὺς καὶ ὁ καίτης λαμβάνει.* Sequuntur ferme ad verbum Arabs & Syrus, nisi quod hic explicatius postremum colon ediderit: *וְגַם לִי מַלְאָכָי וְגַם לִי מַלְאָכָי*

Vetustæ
aliæque
versiones
ψ. 3. to-
tum tan-
quam Ha-
bacucum
spectantem
accipiunt.

Me præsentem cum jus diceretur, judex accepit munus. Apparet ipsos totum comma ad Prophetam Habacucum retulisse, atque ideo verbum *תביט* reddidisse in relatione ad superius *תראני*, *ἐδείξας μοι ἐπιβλέπειν*. Porro, quod ad præcedentia vulgo pertinere judicatur, ad sequens membrum traduxerunt, unde natum illud *ἐξανάσας με γέρονε καί σὺς καὶ ὁ καίτης λαμβάνει*. Habacuco quoque applicant alii passim nostrum versum, hoc tamen cum discrimine plerique, ut *לנני* coram me, ex adverso mei suo loco non moveant, & posterius colon *ישע וימרן* Hieronymus sive Vulgata hinc habet: *Quare ostendisti mihi iniquitatem & dolorem, videre prædam & iniustitiam contra me: & factum est iudicium & contradictio potentior.* Calvinus quoque: *Quare ostendis mihi iniquitatem & molestiam intuiti facis &c.?* Eo sensu etiam Junius & Tremellius: *Quare facis ut videam iniquitatem & intuear molestiam &c.?*

Alii pri-
mum ver-
suli
membrum
ad Habacu-

Hujuscemodi versionem & interpretationem cum aliis ob- stare videretur, ceu conjectaverim, usus verbi *תביט*, quod contemplari, intueri vulgo redditur; non: *facere ut quis quid contempletur*, inde natum censeo, quod alii

alii prius colon ad Habacucum, posterius ad Deum referre maluerint. Accedere potuit, quod non repetatur post *תביט* suffixum *ני*. Sic Vatablus, Drusius, Doct. Belgæ instituerunt. Coccejo idem quoque placuit, etsi in cæterorum verborum versione aliquantulum discrepet: *Quare facis me videre iniquitatem & ærumnam intueris.* Posterius illud *intueris* ad Deum relatum commode tum signabit *quiete & otiose intueri*, absque ut ad animum a Deo revocetur & qua Judex puniat. Ea cum emphasi occurrit ψ. 13. & Num. 23: 21. *לא תביט* non intuetur, ita scilicet ut qua Judex puniat, iniquitatem in Jacobo; vel quod malim: non intuetur i. e. otiosus non spectat, *iniquitatem adversus Jacobum*, ut mox ψ. 23. Qua de re consule Gatakerum (a).

Ferri potest posterior ille conatus, per quem ad Deum refertur hoc membrum. Verum, me arbitro longe aliter tum verbum *תביט* accipiendum erit. Priori membro interrogative accepto: *Quare videre me facis iniquitatem?* posterius illud ita subjectum crederem, ut causam interrogationis præcedentis ex Dei ipsius natura petat atque explicet, eodem fere modo ut Cap. 1: 13. Quando ex vi verbi *תביט* a Clar. Schultens (b) solide confirmatâ, notissimoque *διτιλογίας* fortiter affirmantis usu, quæ est in particula *καὶ*, dari posset: Nam, vel *Utique vibrante quasi & ex ira fulminante oculo intueris molestiam & vastationem & violentam injuriam*, quæ est coram me, hoc est, quæ oculis meis hoc in viso obversatur. Sensus ita exit satis commodus: Quousque quiritabor & ad te clamabo pro salute nempe populi, & tu non exaudies neque servabis; Utique Tu Domine, qui me videre facis istam iniquitatem, ipse eam ut tibi displicentem intueris, nonne ergo exau-

(a) Advers. Miscell. L. 2. Cap. 4.

(b) Orig. Hebr. Lib. 1. Cap. 13.

Nec non
Pf. 10: 13,
14. qui lo-
cus verbu-
lo illustra-
tur.

dies neque servabis? Sic ferme occurrit Ps. 10: 13, 14. *Cur spernit improbus Deum? dicit in corde suo: non quaeres. Vidisti, nam Tu molestiam & dolorem intueris ad dandum illi manu tua i. e. ad plagas improbo infligendas.*

Rationes
tamen
probabiles
suadent,
ut totum
versum
Habacuc
applicemus.

Rationes tamen, cur veterum versiones reliquerunt & prius membrum ad Habacucum, alterum ad Deum retulerunt Doctissimi illi Interpretes, nullas reperio solidas. Quin e contrario, ut omnia ad Habacucum Prophetam, si ferre possit ipse textus, respiciant, multa suadere videntur. Omnia tum limpidius fluent. Mutatae orationis ad Deum nullum quoque in textu est indicium. Et si תביט ad Deum referamus, facile non habent explicatum, vocabula ista per quae in specie enarrat, quicquid ferme clamando חמס sensu suo comprehenderat. Alia facile in oculos incurrentia lubens praetereo. Credo quoque nullos in dictum illum sensum concessuros fuisse, si probe perspectam habuissent vim ac potestatem verbi נבט, prouti sitam illam ostendit Clar. Schultens in micando & tremulum vibrando, unde in Hiphil תביט micare fecit, in fulmine, oculo aliisque rebus coruscum motum edentibus ponitur. Verbum nostrum heic ergo, ut saepius, altero, ראה, visum quoque indicante, junctum in huncce peropportune exit sensum: *Cur me videre facis iniquitatem & molestiam micare facis & vastationem & violentam injuriam coram me?* quando ipsa molestia, vastatio & violentia dicuntur micare coram ipso Habacuco, hoc est prodire coram eo, juxta usum illum, quo Arabes dicunt اوبصت terra fecit micare; quum prima ejus germina prodeunt, atque copiose germinat. Quod tamen si minus placet, dabo adhuc alterum ex solemni Hebraismo, secundum quem duo verba idem fere, quoad rem significantia, alterum rem, alterum rei modum exprimit

Vis verbi
בט: tangitur.

Indeque
duplex
vertendi
& explicandi
via
monstratur.

primit: *Cur me intenta acie videre facis iniquitatem & molestiam, & vastationem & violentam injuriam, quae est coram me?* Hoc postremum maxime aridet & vetustiores versiones, uti visum, illud jam ex parte intenderant. Similiter ראה & תביט junguntur Num. 23: 21. Ps. 22: 18. יביטו יראו illi intensissima acie contuentur. Ps. 33: 13. Jobi 28: 24. ubi videndus Celeb. Commentator. In aliis idem saepissime obtinet. Sic יביטו יראו Ps. 94: 4. & Ps. 98: 4. פצחו ירננו וזמרו. & crebro in Ecclesiaste.

Constituta haecenus versione de re ipsa nunc videndum est. *Malum*, quod una voce חמס latissimo sensu ad ipsam dixerat, nunc specialius explicat quatuor vel quinque vocabulis (a). Primum est און. Notat id vocabulum omnis generis peccata & iniquitatem, quando generatim accipitur. Sed quoniam heic speciale quoddam peccati genus, quod vocabulo חמס violentia, vis, comprehendi posset, significare debet, vix dubitem, quin Coccejus rectissime explicuerit per *superstitionem & idololatriam*, quae in conspectu piorum exercebatur. Utramque און peculiariter dicit, ut & hypocrisis

Transitur
ad ipsam
vs. 3. interpretationem.

און quid
hic significet, explicatur.

(a) Sic arbitror, licet per און & חמס exponere malit און & חמס, nec non שר & חמס laborem iniquissimum & iniquissimam oppressionem. Ill. Grotius, praeterea de oppressoribus, directoribus raptoribusque explicat. Peccata ego proprie & quidem maximorum colluvem, non ipsos peccatores, etsi genus loquendi Hebraicum permittat, hisce vocabulis rectius designari existimo. Quod autem duo priora nomina interpretetur Abarbanel de peccatis & iniquitatibus Judaeorum, sicut Num. 23: 25., posteriora vero שר & חמס vastationem & violentiam de gravissimis calamitatibus, quae Hierosolymis praesertim a Chaldaeis imminabant, verbis quidem Prophetarum minime est incongruum, si in vera sua natura spectentur, verum non convenit Prophetarum orationi & scopo, qui, ut vidimus, non Chaldaeorum vexationes, sed Judaeorum improborum peccata & scelera gravissima respicit.

& apostasiam. Hinc בית און domus idoli Hof. 4: 15. Vide porro 1 Sam. 15: 23. Jes. 1: 13. Jer. 4: 14, 15. Hof. 12: 12 & alibi. De nihilo enim est, uti jam observavit Doct. Tillius, quod dicat Calvinus, tantum a Propheta heic memorari peccata, quæ secundam legis tabulam respiciant, non quæ primam & Dei cultum. Posterioris generis, unde cætera in proximum proveniunt, vocabulo און omnino indicari putem, cum tempore Habacuci idololatria vel maxime in Israël viguerit, & ita accepisse non parum ad scelera Judæorum amplificanda faciat. Alterum, sive secundum, quod in textu vocabulum עמל, superstitionis, idololatriæ, hypocrisis & ἀποστασίας comitem ærumnam juxta Coccejum denotat, qui & per metonymiam id exponit de studio illud procurandi, ex quo nihil nisi ærumna tum propria tum aliena, provenire potest. Proxime Coccejo accedit Clar. Tillius, qui interpretatur de ærumna, quæ oritur ex cultu Dei sine fide, & præsertim versatur in operibus ceremonialibus legis. Equidem fateor huc sponte sua ducere idololatriam atque superstitionem: Aliud tamen desidero, quod certum & definitum mali genus textus exigit. Piscator, Doctus Interpres, de molestia cogitat, qua potentiores afficiunt tenues. Quidni vero statuendum sit τὸ עמל heic loci speciatim designare, molestiam qua, uti solet, superstitioni & idololatriæ inter Judæos afficiunt paucos illos, qui cum Habacuco idola negligebant, Deoque Israëlitis soli confidebant. Certe עמל τὸ און junctum de molestia aliis intentata accipere nihil vetat. Sic occurrit Ps. 55: 11, & in loco difficillimo Ps. 140: 11, ubi שפתיו עמל de-signat molestiam, per linguam maledicam Psalti illatam. Itte sensus profecto heic loci quadamtenus confirmari videtur per sequens שר, vastatio, quæ vim istam, de qua versiculo superiori locutus fuerat, notare videtur, qua-

Uti &
עמל, mo-
lestia piis
intentata.

Prouti
occurrit
quoque
Ps. 55: 11.
& Ps. 140:
11.
שר quid
hoc in lo-
co signi-

quatenus illa semet exferebat in afflictionibus & persecu-
tionibus piorum, quæ famam non tantum, sed & for-
tunas & vitam nonnunquam destruunt. Huc certe per-
se veluti ducit propria potestas radicis שר, vehementi-
eum impetu incursum. (a). Eleganter tandem eundem
in finem additur חמס violenta & dura injuria. Non est
mihi dubium, quin speciem mali usque & usque ineru-
descens istud vocabuli hoc in loco exprimat, dum & usque
commate superiori generatim a Propheta sit adhibitum. incede-
Quoniam vero sæpius (b) in S. scriptura usurpatur descens.
injuria, quæ alicui petulanter inferitur, nec ista pote-
stas heic aliena censeretur potest, illam heic ἐμφρτικὴς ad-
mittendam esse arbitror. (c).

Perditissimum ergo a Propheta depingi Judæorum sub Judaicæ
tempus captivitatis Babylonicæ statum, unicuique exreipublicæ
dictis abunde constat. Quod tamen remedium, quod status per-
adversus omnem illam vim quærere posse videbantur, ditissimus
piorum reliquæ, spe sua ipsos destitueret, in longe pe-
jorem adhuc illum vertit. Auxilium in portis nullum vitæ Ba-
amplius erat afflictis. Sedebant quidem Judices Hiero-
solyms, quorum erat piorum cognoscere causas, Dei-
veri promovere cultum, idololatrias aliosque punire, & dicitur
ab oppressione eorum vindicare pios: Verum O secu-
lum! O mores! illi ipsi profligatissimæ impietati erant
addicti. Quando jus dicendum erat secundum Dei ver-
bum, lites & jurgia inter impios hosce mota, justitiæ
ponebant obicem. Hunc equidem sensum putem ultimi
in versiculo nostro membri יהי ריב ומרדן ישא. Infi-
nitæ fere sunt horum verborum tum versiones, tum
ex-

(a) Confer Clar. A. Schultens ad Job. 5:21, 22. (b) Jer. 6: 7.
20: 8. & alibi. (c) Quæ porro hisce verbis in nonnullis Codici-
bus Latinis ex Hieronymo subjuncta videntur non curo. Qui de his
instrui cupit adire potest L. Brugensem & Drusium, nec non Ant.
Agellium in h. l.

expositiones, quibus immorari longum foret (a). Hoc satis mihi constat, tum ex ipsissimis verbis nostris, tum ex sequenti commate, agere Prophetam de corruptis Judæorum tribunalibus: Sed quomodo tamen accipienda sint verba Prophetæ, *obscurum valde esse*, vel ipse indicavit in Hebraicis versatissimus J. Drusius. Me quod attinet, quamvis justis rerum arbitris mea in cunctis satisfactura polliceri mihi vix ausim, conjectari tamen non extimesco, numnam forte commode & ad rem significatam aptissime, verti possit: *Lis quidem agitur, ast jurgium tollit*. Per *litem* autem intelligo negotium juris, rem ad Judices delatam. Isto sensu רִיב nonnunquam venire probatione ne quidem eget. Inspici possunt loca infra notata (b). Institui autem *litem* vult apud

Cujus
versio &
sensus
constitui-
tur.

(a) Vulgata pessime vertit: *Et factum est judicium & contradictio potentior*. Nec rectum satis quod habent LXX. ἐγένετο μὲν κρίσις καὶ ὁ κριτὴς λαμβάνει. Confer. Doct. Drusium & Lud. Cappellum, qui plures quoque alias suppeditabunt vertendi rationes. Hottivum: *Est qui excitat* (contra me scilicet) *litem & contentionem*; vel: *Et fuit, qui litem & contentionem tolleret*; aut adhuc aliter: *Et est contentio* h. e. homines sunt contentiosi, ut in corrupto reipublicæ statu accidere solet, *& jurgium tollit* scilicet homo quisque. Imdictum, ut tollere canticum, proverbium, risum & similia. Hoc ultimum placuit Belgis aliisque. Alii, subintellecto רָם ex superiori-Piscator. Celeb. Coccejus: *Et, fuerit contentio & lis, effert se*; hoc est ex mente Cocceji: quotiescunque sit contentio & lis statim esset se vastatio & injuria, quod tum explicat de concertationibus piorum cum fratribus carnaliter conjunctis. Eandem viam, ut solent, Til-lius & Biermannus insunt. Perperam omnino. Si רָם pro רָם, הָה, uti Pl. 24., cum Coccejo positum esse putarem, mallet hoc modo: *Et factum est, ut lis & jurgium semet efferrat*. Grotius: *Et est lis i. c.* multa causa querendi, *& judicium abstulit*, Rex scilicet inquit, quod nomen reticet.

(b) Vide Deut. 25: 1. 1 Sam. 24: 16. Jes. 1: 23. Pl. 43: 1. Prov. 22: 23. Job. 31: 13. Thren. 3: 58. Sponte sua ad hunc significatum ducit

apud Judices a piorum reliquiis de omni illa vi, quæ ipsis infertur ab improbis, quo sibi succurrant atque ex officio ab idololatrarum & superstitionum aliorumque improborum molestia, persecutione & injuria vindicent, quin idololatriam ipsam, quantum in ipsis erat, extirpent. Ast quod inter mala pessimum erat, Judices Deo & veritati litare nolentes; jurgiis perpetuis acti, justorum ad se delatam causam, vel e medio prorsus tollebant, nihil de ea pronunciantes, vel perversum de ea ferebant judicium. מִרְיָן scilicet *jurgia* & *contentiones*, per quas vel suspenduntur vel pervertuntur lites in judiciis, recte notare potest. Nihil in hisce duri, quodque verborum significatus non ferat, deprehendo. Quare, licet in hisce per omnia mihi non satisfaciam, cum conjectura nostra sequenti commati aptissime conveniat, ejus nondum pudet, etsi accentuationi illam minus respondere vel & contrariari urgeret Magnus Coccejus.

Hæc jam vitia atque peccata gravissima inter Judæos passim grassantia sibi ita in viso Prophetico exhiberi passim grassantia sibi ita in viso Prophetico exhiberi conqueritur Habacuc, ut intentam in ea mentis aciem non figere non possit; rogatque modeste, cur illud fiat; non eo sensu putem, quo acceperunt post LXX. interpretes & Vulgatum, Lud. Cappellus & Drusius, dubitanter tamen, ac si *videre* hic idem esset, quod sentire mala ista in sua persona. Id incommodum est hoc loco. *Cur me intenta acie videre facis* peccata ista rogat Deum, ut sibi aperire velit, Habacuc, maxime cum istorum noxia admodum sint consequentia, quæ statim

ducit propria verbi potestas, cujus admonemur a Clar. Schultens in indice in Jobum & in Clavi dialect. p. 242. Orig. Lib. 2. p. 63.; ad Harir. Conf. 2. p. 85. quæ sita est in lapillo in vas injecto & strepitum excitante, unde facilis transitus ad privatam vel publicam contentionem de jure.

statim memorat, priusquam responsum Dei tacitus expectet, ut & illa sint veluti incitamentum Dei ad faciles Prophetæ aures præbendum illumque exaudientum.

Istorum-
que fune-
stas recen-
set conse-
quentias.

Quarum
prima est,
quod ideo
inter sin-
gultus ve-
luti exspi-
ret lex.

Uti con-
fiscitur ex
potestate
radicis
פוג.

De his peccatorum funestis sequelis ait *ψ. 3. Propterea cum singultu veluti exspirat lex, neque exit sincere judicium: quia improbus cingit justum, propterea exit judicium perversum.* Primum consequens, quod non exaudiat Prophetam, neque servet Deus a violentia piorum reliquias, hoc est, quod ideo inter singultus veluti exspiret lex. Per תורה legem heic intelligamus non Decalogum tantum, sed totum legum Mosaicarum corpus, par est. Hæc, ait, propter vitia modo recensita פוג. Verbum פוג est inter rariora. Plerumque red- dicitur: lacerata est lex, tepefcit, abrogata est, aut simi- liter. Sensum quadamtenus hæc præbent, sed nec sen- tentiæ vim nec elegantiam. Conferendum scilicet est verbum nostrum, uti monuit Celeb. Schultens (a) cum Arabico فاق, Hebræum in ق mutato, qua de mutatione idem Vir Clarissimus (b) conveniri potest. A propria potestate, quæ est in spatio atque intercap- dine, qua quiescitur à mulgendo, transit inter alia ad sin- gultationem, atque usurpatur de singultu hominis deli- quium animi patientis, vel & jam moribundi. Hinc in Golio فاق بنفسه animam egit moribundus cum singultatione continua, & فواق inter alia deli- quium animi, singultus & quæ illi similis auditur e mo- rientis pectore convulsio. Sic Latinis quoque singultus, morientibus tribuuntur (c). Et Hebræis idem in usu fuisse

(a) Orig. Lib. 1. Cap. 6. p. 208, 209. (b) In Clavi Dialect. lit. 1. p. (c) Sic Virgilius Æneid. 9. vs. 333.

Tum caput ipsi aufert Domino truncumque reliquit
Sanguine singultantem.

fuisse nonnullis ex locis liquido constare videtur. De Unde il-
Jacobobo Patriarcha ex lætitiæ affectu deliquium animi lustrantur
Gen. 45: patiente legimus Gen. 45: 26. והפג לבו & singultavit 26. & Pf.
cor ejus i. e. in deliquium aliquod incidit & præ nimio 38: 9. alii-
in Filium affectu quasi exspiravit. In casu lugubri ex- que loci.
stat quoque Pf. 38: 9, ubi Psalter ob peccata contritio-
nem describens inter alia dicit נפונתי coniectus sum in
singultum, hoc est, tam vehementer contritus sum, ut
animam videar singultare & jam jam efflare. Vis ista,
sed diverso sub respectu attendenda quoque est aliis in
locis, ut Pf. 77: 3. Thren. 2: 18. 3: 49. Hanc ideam,
quando loco nostro applicamus, nobili & vere prophe-
tica figura dicet Habacuc: Propterea singultat lex i. e.
exspirat inter singultus veluti, cum ita violenter op-
primatur, & a Judæis, inter quos tanta regnat ini-
quitas, quasi suffocetur.

Alterum consequens summæ improbitatis: neque exit Secun-
jus. משפט minus recte præscriptum legis heic in dum con-
terpretatur Lud. Cappellus. Omnino, ut infra, notat sequens
est, quod
judicis

Ubi Poëtica audacia trunco attribuit, quod ori ipsi fuerat tribuen-
dum. Silius Italicus Lib. 1. vs. 388.

Oraque dum calcas jam singultantia letbo.

Idem Lib. 4. vs. 595. longos singultus morientium dixit, & Statius: sin-
gultare animas posuit pro cum singultu animas & vitam emittere.
Theb. 5. 260.

Trepidans in limine vitæ singultant animas.

De Dorila Ovidius Metam: Lib. 5. vs. 134.

Letifer ille locus; quem postquam vulneris auster
Singultantem animam & verjantem lumina vidit
Bacchus &c.

Ad quem locum vide Micellum.

jus non
exeat
לֹא יֵצֵא

Varie
redditur
illud
לֹא יֵצֵא

judicis sententiam, quemadmodum passim accipitur. Dicitur autem ex solenni Hebraismo: *exire jus*, quando sententia de causa juris legitime per judicem pronuntiatur, & ita a tribunali emanat & in publicum divulgatur, ut ex locis infra subjectis patebit (a). Negat heic loci Propheta exire jus לֹא יֵצֵא. Quid ista vox, rem totam quæ hic narratur, definiens, hoc in loco denotet, dubium est propter diversos ejus significatus, quos hic recipere posse videtur. Græci reddunt εἰς τὴν λ᾽. Hos sequi creditur Hieronymus & Vulg. *Et non pervenit usque ad finem judicium*, sensu huc exeunte: fine suo, qui est judicare juste, cadit jus, quando sententia scilicet pronuntiatur. Sed hunc non esse sensum τὴν LXX monet Cappellus. Negationi junctum εἰς τὴν λ᾽, ut hic, apud eos denotat *nunquam*. Alii malunt, ut Piscator, Grotius, Belgæ quoque: *nunquam* progredditur i. e. res indecisa manet; quod & intendere potuit versio Vulgata: *Et non pervenit usque ad finem judicium*. Quo pacto vero posterius illud cum sequenti membro, quod nostræ enunciationis ἀντιλογίαν continet, conciliari possit, me non videre profiteor. Hieronymi tamen illud, etsi quoad sensum Prophetæ mentem exprimere videatur, omni ex parte non arridet, quod *finem* eo sensu saltim נֵצַח significare prorsus ignorem. Id, quod unice amplectendum esse censeo, suppeditat Clar. Schultens (b). Docet ille potestatem veri & sinceri vocis nostræ competere, quam si hic admittamus, significabit noster, jus, judicium non pronuntiari ex vero; sincere & ex rei veritate justitiam non

Verum
potestas
veri & sin-
ceri heic
loci unice
quadrat.

(a) Ps. 37: 6. Ec. 42: 1. Hos. 6: 5. Esth. 1: 19. Dan. 2: 13., ubi est phrasia Chaldaica יִרְחַק נִפְקָדָא. Sequitur idem loquendi genus Lucas Euang. Cap. 2: 1. ἐξέλθε δόγμα.
(b) In Animadv. Philol. ad h. l. Commentario in Jobum Cap. 34: 36. Animadv. Philol. ibidem, & alibi.

non administrari. Illud locus noster haud dubie flagitat, prouti Syrus dudum innuit, dum reddit: לֹא יֵצֵא *cum equitate*. Non negat Propheta sententiam in judicio unquam pronuntiari, quemadmodum plures statuebant. E contra asseverat, nonnunquam jus quidem pronuntiari, sed non ex rei veritate & secundum Dei legem. Hoc utique sequens membrum extra omnem dubitationis locat aleam. Nec obstat, quod in superioribus dixerat, agi quidem juris negotium, sed contentiones & jurgia tollere illud. Utrumque enim comprehendere posse istam phrasin supra monui, lites nempe & contentiones Judicum pessimorum, quando piorum agebatur causa, efficere, ut lites pendean, vel etiam ut justum a piis agi juris negotium non declaratur, sed e contrario iniqua sententia, per quam jus tollitur inter jurgia & contentiones pronuncietur. Ultimum hoc præcipue eligendum esse nostra phrasia evincit, declaratque Propheta.

Indicando causam, propter quam jus sincere, pure Cause, cur jus pure
pute non exire dicitur: *Quia*, inquit, *improbis מְכַתִּיר* repute
justum, Propterea exit judicium מֵעַקֵּל. Qui expostulatio- non exeat,
nem ad Deum de violentia Chaldæorum pericopam, redditur.
quam explicamus, exhibere contendunt, hic admodum explicanda
hærent. Exemplo sint Vatablus egregius glossator & perperam
Hieronymus. Prior: *Propterea exit judicium perversum* instituunt
interpretatur, prodibit scilicet a Deo, & hoc ait Hierony-
idem est, ac si diceret Propheta: *Tu videberis in judi- mus &*
ciis tuis injuste agere. Quam violenter! Posterior per Vatablus.
improbis Nabuchodonosorum, per *justum* vero Josiam
pientissimum Judæ Regem intellexit ob conceptam semel expostulationem illam. Fidem illa historię prorsus
subvertunt. Josiæ enim cum Nabuchodonosoro tan-
quam inimico & hoste suo nihil rei fuit. Alius impro-
bus, alius justus etiam subjectum constituunt orationis
Pro-

Qui hic
dicantur
improbus &
justus in-
dicatur.

Prophetica. Et quem quaeso *improbum* rectius heic cogitabimus, quam injustorum inter Judæos Judicium collegium? per *justum* vero intelligimus, quemvis Dei religionisque veræ adhuc amantem & pro causa Dei iusta apud Judices, quorum erat Mosaicæ legis statuta vindicare, & idololatrias aliosque punire, intercedentem. Collective utique nomina רשע & צדיק heic loci capienda esse, nemo prudens facile negaverit. Præter tamen istiusmodi Judices רשע eos quoque omnes designare poterit, qui malam causam adversus justos, maximo numero apud Judices improbos sustinebant, suisque jurgiis & contentionibus id efficiebant, ut ריב *negotium juris*, sive iustissima justorum causa caderet. Ita sæpe רשע & צדיק in judiciali usu opponuntur, designatque prius, qui *malam & injustam habet causam*, posterius qui *iustissimam*. Confer ex plurimis aliis loca notissima Deut. 25: 1. & Prov. 17: 15.

Varia in-
terpreta-
tiones par-
ticipil
כִּי־כִי־
duntur.

De hoc jam *improbo* sive Judice sive alio quoque dicit Propheta, quod מכתיר *justum* quemcunque. Septuaginta reddiderunt per καὶ ἀδυνασίου, quod natum inde Clar. Cappello videtur, quia forte legerunt מכביר. Sed illud necesse non est, ut statim patebit. Alii codices notante Drusio habent ὑπερβαίνει καὶ δυνάει. Expressit illud Hieronymus: *improbus prævalet adversus justum*, & roboris aliquod acciperet, si constaret prorsus, quod monuere Clar. Schultens & Edm. Castellus (a). כתר conferendum esse cum Arabico كثر *multitudine superavit*. Arabs habet hoc loco ينفوي *robore superior est*. Syrus ܟܬܪܐܝܢܐ *peissime tractat*, loquitur. Jonathan מכלעמין, quoniam impii deglutiant, ut Jes. 9: 15. justos reddit, ac si respiceret, quod in-

(a) Animadv. in Job. 34: 36. In Lex. Heptagl.

fra occurrit י. 13. & בלע cum nostro מכתיר, idem esse vellet. Coccejo placebat magis: *triumphum agit cum justo*, ita tamen ut *coronam*, quæ notatur per substantivum כתר haud dubie respiciat; explicat enim de triumpho istiusmodi improborum, qui consisteret in usu sensuum scripturæ pravo & ab ipsis adversus justos contorto, quo tanquam corona utantur. Sic vertit יכתרו Ps. 142: 8. *tanquam coronati triumphabunt justi, quum benefeceris mihi*, ubi alii habent *expectabunt justi*, alii iterum *circumdabunt me* & undique ad me gratulabundi confluent. Posterius illud est maxime vulgatum, unde hoc loco verti solet: *Improbus circumdat circumfedit justum*. Quid heic seligam, donec lux major, cujus spem fecit Clar. Schultens (a) affulgeat, Nostre ignoro. Si tamen כתר, quod *coronam* exprimit in libro Estheræ, quum tamen nusquam alibi sic occurrat, ea de re aliisque Persicæ originis vocula videatur, ex se forte conjectura proponi-
tur.
formaverit verbum כתר, quod sæpius apud Hebræos obtinuit (b) conjicerem alludi ad coronam, quæ caput cingit, redderemque: *improbus veluti corona cingit justum*. Eleganter hoc modo pessimorum Judicium pingeretur tribunal, quod in formam ferme coronæ sedent Judices ab antiquissimis inde temporibus, uti notum; nec non improborum in orbe circumstantium multitudo, quæ & Latinis *corona* dicitur teste Lactantio (c) *Corona dicitur circumstans in orbe populus*. Ad tribunal igitur justus semet sistens, improborum tum Judicium tum aliorum corona cinctus fuerit. Utrouque respectu occurrere videtur Ps. 22: 13. מכבני כרים *men accipit Ps. 22: 13.* *circumdederunt me juveni spissus, fortes tauri Baschanis corona cinxerunt me* vox ibi est pro

(a) Comm. in Jobum. (b) Sic ab און *auris* formatum creditur verbum און *auritus* fuit; a און *oculus* vel עין *contemplatus* fuit. & sic in aliis. (c) Lib. 4.

pro tribunali Judæorum stantis Messiae. Sed cum improbi sint tum Judices tum populus, qui tanquam corona justum hic cingunt, pronuntiatur quidem sententia de negotio juris, sed eheu? *sententia perversa*.

Sequitur: *Propterea*, inquit textus, *exit iudicium* מעקל *perversum*. Vocem משפט heic loci, ut alibi sæpe, sententiam, quæ a Iudice pronuntiatur, notare, res ipsa clamat. Dictu magis difficile est, quid importet ex genuina vocabuli idea מעקל, quod est inter ἀπαξ λεγόμενα, nisi quod radicis vestigia extlent quoque tribus aliis in locis Jes. 27: 1. Jud. 5: 6. Ps. 125: 5. Satis inde, uti & ex hoc loco constat *perversi*, *tortuosi* &c. notiones, quoad sensum satis quadrare, unde & istiusmodi quid omnes præferunt notiones. Conferri tamen velim Arab. عقيل, in qua regnat potestas ligandi, confringendi aliquid pluribus vinculis, ut præpediatur; speciatim autem adhibetur in ligamine, quod imam partem pedis jumenti alliget ad partem superiorem. Transisse autem hoc ad homines, qui implicati continuo aliqua re tenentur, liquet ex Ps. 119: 61. ubi difficilius phrasis: חבלי רשעים עורני ab Arabe redditur عقليتي مصائد الخطاة *implicaverunt me retia peccatorum*. Sic عواقيل الاصوار sunt *obscura & intricata negotia*, quibus quis implicatus tenetur. Anne ergo משפט מעקל eadem ratione dici potest: *sententia, quæ vinculis iniquitatis alligata, & contrastricta prodit*, h. e. perversa iniquitate improborum. Quadrat eadem potestas aliis in locis supra citatis, ubi radicis nostræ vestigia prostant.

Quæ vox illustratur ex Arab. عقيل.

Implementum Historicum.

Hactenus quiritantem ad Deum Prophetam de pessimo & corruptissimo Judaicæ reipublicæ statu audivimus. Priusquam vero responsum Domini ad quiritationes illas exponam, abs re non fuerit argumento nostro paulisper adhuc inhæsisse, quo convincamur penitus corruptissimam adeo & profligatissimam circa captivitatem Babylonicam reipublicæ Judaicæ fuisse conditionem. Ut autem multum operæ heic infumamus, necesse non est: adeo clare in libris historicis & hujus temporis Prophetis, quæ huc spectant, consignantur. Inde a temporibus Manassis, sub quo Habacuc prophetasse creditur, ad ultima ante captivitatem Babylonicam tempora, quæ facile attingere potuit, vitia in textu nominata fuerunt dominantia & publica; nisi quod Josiæ, pii Regis tempore aliquantulum sint inhibita, nec tamen extirpata, quin in occulto adhuc dominarentur, ut ex Prophetiis Zephaniæ & aliunde constat, atque a Viris Doctis dudum est observatum.

Legamus paucis vestigia nostræ pericopæ. Quanta Illudque ostenditur in historia populi Judaici indebus Manassis, usque ad captivitatem Babylonicam. Licentia regnante Manasse, filioque Amone, cæteris etiam Regibus Josiæ successoribus, publica idololatria & superstitio grassata sit; quanta etiam tum molestia & crudelitate, persecutione & injuria persecuti sint pii & improbi, vividissime describitur 2 Reg. 21: 3. & seq. 16. & 21. & Cap. 23: 32. 37. & Cap. 24: 4. 9. 19. Nec non 2 Chron. 33: 2. &c. 22, 23. & Cap. 36: 8. 14. &c. Jer. 7: 5, 6. 9. &c. & Jer. 22: 3. 15, 16, 17. & aliis in locis compluribus. Qui ista legerit attente, non potest non inde colligere, quin pii pro Dei cultu stabiliendo, abrogandaque idololatria & superstitione causam agentes, frustratos se viderint; legem animam singulare; judicia & tribunalia sincere non administrari; impro-

improbos corona cingere justos, ut ipsos omni modo divexent, & sententiam quando profertur de justorum querelis, prodire ligatam vinculis iniquitatis, stabilitique idololatriam, Dei cultum & Templum profanari. Quod enim piorum reliquiae restitutionem cultus divini in integrum hoc tempore crebro petierint, dubio carere videtur. Ab his igitur malis & calamitatibus, ut liberentur Deusque salutem inde præstet sæpius ad Deum quoque ingemuissæ fideles populi reliquias statuere minime est incongruum. Ipsorum igitur personas quasi referens, quidni peteret Propheta Habacuc, ut tandem aliquando ipsum exaudiat & salutem impertiat, quod illud tum in gloriam Dei legisque & divini cultus cessurum sit, tum populi Dei spem fidemque sit promoturum. Sed verbo hæc tetigisse suffecerit. Perlegendum nunc est ad reliqua.

Textus Hebræus.

ראו בגוים והביטו והתמהו
תמהו כי פעל פעל בימיכם
לא תאמינו כי יספר:

כי הנני מקים את הבשרים
הגוי המר והנמהר ההולך
למרחבי ארץ לרשת משכנות
לא לו:

אים ונורא הוא ממנו
משפטו ושאתו יצא:

Versio nostra.

§. 5. Intensissime intue-
mini in gentes & cum stupore
admiramini vos; nam opus
operor in diebus vestris,
non credetis, quum enarra-
bitur.

§. 6. Nam ecce ego suscito
Chaldaeos illos, gentem a-
crem & velocem, quæ gras-
satur super latitudinibus ter-
ra, ut occupet ditiones,
quæ ipsius non sunt.

§. 7. Horribilis & tremen-
da ipsa est, ex ipsa jus suum
& majestas procedit.

§. 8.

וקלו מנמרים סוסיו וחרו
מזאבי ערב ופשו פרשיו
ופרשיו מרחוק יבאו יעפו
כנשר חש לאכול:

כלה לחמם יבוא מנמת
פניהם קדימה ויאסף כחול
שבי:

והוא במלכים יתקלם
ורונים משחק לו הוא לכל
מבצר ישחק ויצבר עפר
וילכדה:

אז חלף רוח ויעבר ואשם
זו כחו לאלהו:

§. 8. Et pardis leviores
sunt equi ejus & acriores lu-
pis vespertinis; etiam tur-
gent equites ejus; imo equi-
tes ejus de longinquo volantis
ad instar aquilæ festinæ ad
escam advenient.

§. 9. Universi ad rapi-
nam venient, impetus inex-
haustus faciei ipsorum instar
Euri est, qui contrahit tan-
quam arenam captivitatem.

§. 10. Et ipse in Reges
conspuet, & consiliarii erunt
risus ipsi; omne munimen-
tum ridebit & collecto pul-
vere capiet eam.

§. 11. Instar bullitus re-
petita vice invadet ventus,
imo transibit; sed fiderabo
pollentem robore suo tan-
quam Deo suo.

COMMENTARIUS

Continent hæc Dei ad interrogata superiora respon-
sum Habacuco datum, ut ab ipso Dei nomine ad-
universum populum relatum est. In eo Deus Prophetæ pericopæ
patefecerat, quemadmodum populo heic loci indicat,
cur quiritantem ipsum nec exaudiat nec a gravissima op-
pressionem servet fidelium reliquias; quod scilicet Deo sit
propositum per Chaldaeos post breve adhuc temporis
spatium universum populum Judaicum, justum æque
atque improbum, uti alibi apud Ezechielem dicitur,
punire.

E 3

Ita

Analys.

Ita autem heic instituit Propheta, ut

A. Primum præfatione quadam socordes excitet ad attentionem v. 5. In qua

N. Iplis mandatur, ut attente considerent statum gentium vicinarum, & eo probe considerato

2. Cum admiratione stupeant, quod molitur Deus opus hisce diebus.

B. Declarat cur ipsum non exaudiat, siquidem propositum ipsi sit per Chaldaeos punire populum Judaicum flagitiosissimum v. 6--11. In hoc iudicii instantis denunciatione, occurrunt.

N. Suscitatio Chaldaeorum ad exsequendum in Judæos iudicium Dei v. 6. a.

2. Descriptio Chaldaeorum ad terrorem instantis iudicii incutiendum Judæis composita v. 6. b. & 7.

3. Accuratio descriptio exercitus Chaldaeorum prosperorumque ejus successuum v. 8, 9.

7. Regis Nabuchodonosori in Judæam Chaldaeos omni cum successu ducentis v. 10, 11.

Tractandi v. 5. methodus.

Præfatio socordes excitans ad attentionem, gravissimumque Dei iudicium generatim denuncians, continetur v. 5. Justo quantum licet ordine progressuri exponemus primum, quid habendum sit de versione Græcorum a Paulo Apostolo citata in Synagoga Antiochena in Pisidia Act. 13: 41. & dein ipsum textum Hebraicum explanabimus.

Versio τῶ LXX. & citatio Pauli Act. 13: 41. producuntur.

Longe scilicet alia ratione, quam vulgo explicari solent Hebraica, locum nostrum interpretati sunt LXX. & ex iis uti videtur, Apostolus, etsi nonnihil quoque immutat. Quæ nempe in Hebræo sonant: **ראו כגוים** & vulgo nunc redduntur: *Vide te inter gentes & contemplamini & admiratione suspensi admiramini* aut similiter ferme a LXX. hoc modo proponuntur: *Ἰδετε οἱ κατὰ πρόσωπον καὶ ἐπιβλέψατε & θαυμάσατε*

Sav-

θαυμάσατε καὶ ἀσπασάμεντε: Videte contemptores & respicite & admiramini mirabilia & disperdimini. Paulus pro more Apostolorum Antiochiæ in Pisidia ad Judæos in Synagoga sermonem habens Act. 13: 41., nonnullis tamen sine mutatis sine omissis eodem modo allegat: *Videte ergo ne superveniat vobis, quod dictum est in Prophetis: Ἰδετε οἱ κατὰ πρόσωπον & θαυμάσατε καὶ ἀσπασάμεντε.* Quod a Beza in vocativo optime redditur: *Videte o contemptores & admiramini &c.* Hac ex differentia & citatione Apostoli unum alterumque quæsitum ortum est inter interpretes. Primum enim quæritur, quo pacto LXX. hic legerint vertentes *Ἰδετε οἱ κατὰ πρόσωπον*, quæ verba Hebræis minime respondere judicantur. Dein utrum versio ista Græca, hodiernæ Hebræicæ lectioni heic sit anteposenda, tum quod textus seriei aptius respondeat, cum interim Hebræica lectio admodum sit implicata, tum quod ab Apostolo ita citetur inter Judæos. Unum alteri innexum est quæsitum. Utrique tamen, quantum fieri potest, distincte respondere conabimur.

Indeque duplex formatur quæsitum.

Ad prius quod attinet. Non infimi subsellii Interpretes Coccejus, Lud. Cappellus, Grotius etiam, & ante illos Calvinus quoque & Beza pro **כגוים** in genibus, putant legisse τῶ LXX. **כגוים**, litteris **ג** & **ו** transpositis & inserta **ו**, vel saltim **ו** in **ו** & simul vocalibus mutatis. Robur hanc sententiam acquirere existimant ex v. 13. ubi **הבית כגוים** Sept. transulerunt: *ἐπιβλέψατε ἐπὶ κατὰ πρόσωπον* respicis contemptores. Doct. Druhus hic sibi non constat; alibi enim hisce accedit, sed in lectionibus Calvinum taxans, etsi nomini parcat, **כגוים** non contemptores, sed prævaricatores dici, inquit, ac proin xerosimilius esse legisse Græcos **כגוים** in **ו** & **ו** mutatis, a **כזה** contempsit, sprevit. Hoc ultimum Cappello quoque in mentem venisse testatur Pocockius (a) sed in eo egregie fallitur. Nihil certe hujuscemodi

(a) Not. Miscell. ad Portam Moïsi Cap. 3.

di apud Cappellum ad h. l. lego. Verum hoc tanti non est. Non sperno hosce conatus, qui infinitis exemplis edoctus sum Septuaginta Interpretes sapissime ex mala Hebræi textus lectione, passim ex mutatione levicula literarum inter ipsos natâ, versionem suam concinnasse, qua de re hic differere locus non est (a). Fieri facillime potuit, ut vel בונים vel בנרים legerint: Drusii enim in Calvinum strictura vanissima est, ut vel constet ex y. 13. Sed tamen & hoc necesse non est, quemadmodum alterum quæsitum nostrum manifestabit.

Dein
quæritur
an versio
LXX.
Hebraicæ
lectioni
hic præfe-
renda sit,
uti conten-
dunt Gro-
tius &
Cappellus.

Sunt scilicet, inter quos Calvinus, quem plerique sequuntur, qui Hebræum בונים de gentibus exponentes, illud nihil habere ambiguitatis contendunt. Sed Ill. Grotius & præsertim Cappellus, LXX. legisse בנרים contemptores statuentes, ipsorum καὶ ἀφρονῶν Hebrææ præferunt lectioni, quippe quæ ipsorum iudicio obscura minusque plana foret, dum Græca illa convenientior sensum gignat, & antecedentibus, ubi Judæos pessimos taxaverat, quos per apostrophon hic compellet, magis connexum ab Apostolo quoque citetur. Non is sum, qui ob hæc gravem litem cuiquam movere velim, dum salva in scripturas divinas reverentia, si prudenter instituamus, admitti posset; quin non de nihilo prorsus sit observatum Pocockii, etsi, ut ipse Pocockius, pro indubia veritate non habuerim, Judæos procul dubio adulterati textus Hebraici Paulum incusatos fuisse, nisi prorsus persuasi fuissent id sonare verba Prophetæ, quod habent LXX. καὶ ἀφρονῶν, quod acerbissimo convitio perversos ipsorum mores perstringit. Hebræum tamen textum ob rationes allatas Græco postponendum esse, neutiquam existimo. Non concedo quidem

Id quod
negamus,
etsi Junii
aliorum-

(a) Videri interim potest Biermannus in h. l. ubi & eorum meminuit, qui Habacucum utrumque posuisse בונים & בנרים, unum in textu, alterum in margine, contendunt.

in sententiam Fr. Junii (a) quam sequuntur Clar. Vitranga (a) & Surenhusius (b), quæ Pauli illud καὶ ἀφρονῶν non ex Habacuco, sed Esaiæ Cap. 28: 14., ubi in eodem negotio אנשי לצון irrisores habemus, cætera vero ex Habacuco, petit. Efficere illud non potest Prophetarum mentio Act. 13: 40., ut aliunde notum, & repugnat prorsus, quod in verbis ἰδετε ci καὶ ἀφρονῶν cum LXX. præsertim concordet Paulus, qui & alibi, ubi singularis causa non obstabat, quod & faciunt alii scriptores sacri, eam interpretationem, etsi Hebræo textui exacte non respondeat, sequitur. Ita igitur ex LXX. citat Habacucum Paulus, nec tamen ideo versio illa Hebrææ origini præferenda est. Demonstravit scilicet Pocockius (d). בונים, quod est in textu Hebræo pro una voce rectissime accipi, quæ significet contemptores, quando erit plurale a singulari בונה for-
ma קנא, quod radicem agnoscit בנא, nunc quidem alibi non obviam in Bibliis, sed quam tamen linguæ Hebrææ analogiam admittere posse non est dubium. Istam in significatione contemnendi vel transgrediendi olim viguisse inter Hebræos probabile admodum est, tum ex hac ipsa τῶν LXX. versione, ut & Syriaca, ex lingua Hebræa, & non ut Arabica & Græca τῶν LXX. concinnata, quæ habet بفس, quod eodem vocabulo, quo ألفي Al-bagyo, quod nostrum est בונה in singulari, explicat Gjeuharius, tum ex citatione Apostoli, tum denique ex usu, quem apud Arabes habet radix بفس, quæ exponitur injustus fuit, a vero declinavit, & ألفي omnis transgressio & excessus modi, qui terminus est rei. Hoc modo Pococki-

que sen-
tentiam
non am-
plectemur.

Quapro-
babilior
est ista Po-
cockii,
quæ בונה
pro una
voce ha-
bet, a בנא
בفس.

(a) Comm. in Jesaiam l. c. (b). In libro καταλλαγῆς p. 426.

Quorum
illa: *Videte*

Hebraum ergo textum sequentes, nunc de interpretatione nostri versiculi videndum est. Primum ait Propheta: *Videte in gentibus & intuemini* &c., uti vulgo reddi solet. Hieronymus, nec multum ab eo abeunt Piscator, Munsterus, Vatablus, alii, *Dei hæc verba esse ad Habacucum* existimat, iisque indicari non tantum Judæam & Hierosolymas per Chaldæos invadendas esse, sed & gentes Judæis vicinas. *Gentes* igitur, de quibus agit, intelligit eas, quas Chaldæi sibi subjicerent, non jam *subactas*, quemadmodum statuit Munsterus. Verum opinioni Hieronymi prorsus cum obstat pluralis numerus: *videte*, ut & versiculi altera pars: *nam opus operor in diebus vestris, non credetis, quando enarrabitur*, merito eam deseruerunt præstantissima pars interpretum. Nec sunt quoque *Prophetæ verba ad gentes* veluti directæ: *Videte o gentes* &c., quemadmodum suspicari quis posset, quod alias nullum in sermone appareat objectum, ad quod sermo dirigitur. Omnino cum Calvino tenendum est, referre hic Prophetam responsum, quod a Deo acceperat, ad Judæos, quorum nomen reticet: *Videte* scilicet vos Judæi, quos alloquor. Sed quomodo verba istius responsi interpretanda sint, accuratius indagari meretur. Celeberrimus Cocceus negat prorsus continere illa

Celeberrimus Coccejus negat prorsus continere illa

mandatum officii. Priora: Videte inter gentes & intue-
mini, sarcastice poni arbitratur; posteriora vero: & cum
stupore admiramini vos mandare stuporem Judæis existi-
mat, ut culpam æque ac per Apostolum Act. 13: 41. *Coccejus.*
heic loci indigitari evinceret. Non probo. Unde
enim constabit quæso ראו כגוים & sequens הביטו heic
loci aut usquam alibi indicare, quemadmodum Cocce-
jus explicat. *Circumspicite vel spectate gentes, imorespi-*
cite eas, ut fiduciam in illis locetis & ad illarum mores
vos componatis illarumque Deos colatis. Loca utique
quæ hunc in finem citavit Coccejus (a) & ex illo alii,
huc non pertinent. Parum hinc abiverant Calvinus &
Pareus. Secundum illos ex tacita antithesi Propheta
Judæis insinueret, Chaldaeos futuros ipsorum Docto-
res, cum in Dei schola erudiri tamdiu recusaverint.
Adspicite in gentibus, idem foret, ac si Propheta dice-
ret; discite nunc ex gentibus, quod ex ore Dei addi-
scere diu recusastis. Hoc frigidum & nimis durum vi-
detur. Bene tamen est, quod idem monuit Calvinus, *prehen-*
& post ipsum quoque Lud. Cappellus: *Socordium Ju-*
dæorum ad attentionem verba nostra complecti excitatio-
nem. Ita est. Ad attentam gentium circumjacentium *excitatio-*
considerationem instigat Propheta omnes, præsertim *nem ad at-*
tamen improbos Judæos. Hoc ipsissima Prophetæ ver- *tentam*
ba simpliciter exhibent, imprimis, quando Hebrais- *gentium*
mum supra tactum, uti par est, attendimus: *considera-*
gentibus & contemplamini, hoc est, intensissima mentis *tionem.*
acie, considerate gentes, illarumque potentiam, opes, *Uti ex*
circumstantias, verbo intimam earum naturam & con- *Hebrais-*
ditionem, prouti hoc se habent tempore, æqua judicii *mo hic*
lance ponderate. Sic ך præpositio creberrime *obvio ad-*
rei qualitatem & naturam apud Hebræos itemque Ara- *struitur.*
bes designat, quemadmodum multis exemplis firmari
posset,

(a) Cant. 3: 11. Micah 7: 10.

posset, & pluribus jam confirmavit Celeb. A. Schultens (a) *Videre in gentibus efficacissime dictum pro conditionem & statum gentium considerare.* Sic *וְרָאָה* cum ב constructum sæpissime occurrit (b). Per gentes autem intelligimus Judæis vicinas, Ammonitas, Moabitas, Chaldæos, Ægyptios, Tyrios alias *erroneas & extra veram religionem divagantes*, quæ propria potestas *וְרָאָה*.

Consideratio gentium attempta in stuporem Judæos ageret.

Quem Coccejus interpretatur de judicio stuporis, quo Judæi post rejectum Messiam percussi sunt; sed perperam.

Hæc consideratio in stuporem Judæos ageret. Ideo addit Propheta, quo magis socordes ad attentionem excitet; & cum stupore admiramini vos. Sic Hebræa redenda censeo juxta cum aliis quam plurimis. Verbum enim *וְרָאָה* bis hoc loco usurpatum, semel in Kal & semel in Hithpahel ita usurpari amat, ut videre est Gen. 43: 32. Jes. 13: 8. Jer. 4: 9. & alibi. LXX. hic habent *ἀφ' οὐρανόθεν*. Grotius, Cappellus aliique hoc natum judicant ex alia, quam nunc habemus, lectione; verum hoc necesse non esse ex usu verbi Arabici *وَرَأَى*, quod est nostrum in textu, satis demonstravit Pocockius (c). Sed quis est stupor ille in quem admirabundit incident Judæi? Clar. Coccejus, qui præter præfationem generalem heic contineri propositionem judicii-
rum Dei una serie imminentium, una cum salvatione Ecclesiæ per omnia tempora, existimat, hæc verba exponenda esse arbitratur de judicio stuporis, quo Judæi post tempora Messiae percussi sunt. In has quoque partes concedere videtur Celeb. Vitranga (d) Quo minus tamen magnis illis viris assentiri heic possum, variæ famitto. 1°. Mandari heic stuporem illum Judæis tantum

(a) Animadv. Philol. in Job. 23: 13. & in Comment. Ibid. & Cap. 22: 24. & Cap. 7: 11. (b) Adi Gen. 29: 32. 34: 1. Sam. 1: 11. Pf. 27: 13. Cant. 3: 11. Michæ 7: 10. (c) Not. Miscell. ad post. tam Molis Cap. 3. (d) In Jesaiam Part. 2: p. 246.

tum meo judicio abest, ut nil apertius clamer, quam quod effectum attentæ considerationis gentium hunc fore insinuet Propheta, quod collatione facta inter gentium qualitates & inter ea, quæ mox narraturus esset, nil nisi stupor cum admiratione conjunctus ob rei incredibilitatem oriri inde poterit. Hoc sequens membrum, ni fallor, liquido evincit, præsertim, si attendatur, rationem illud reddere præcedentium. 2°. Loquitur mox Propheta de opere sive molimine, quod operaretur Deus in diebus illorum, qui hoc tempore vivebant: Illud vero cum mox explicet, quid sit, nempe *se excitaturum Chaldæos*, evidentius nihil liquet, quam hoc illud esse, quod mentis oculos in gentes ipsis circumjacentes figentes Judæos hujusce temporis in admirationem cum stupore abripere deberet.

Hæc jam causa est, cur Judæis ad attentionem, quantum satis est, præparatis, generatim nunc Dei judicium denunciet his verbis: *Nam opus operor in diebus vestris, non credetis, quando enarrabitur.* Hieronymi versio sive Vulg. Lat. male habet: *quia opus factum est operor &c.* Ita & Chaldæus. Rectius Symmachus: *quia opus fiet.* Proprie legitur: *moliens, operans*, hoc est hac in structura *עֹשֶׂה עֵצָא*, ut recte LXX., vel in Futuro ut habet Arabs *يَعْمَلُ* operabor, præsturus sum. Opus autem *מְעֵלָה* heic loci, ut alibi sæpe (a) denotat gravissimum aliquod Dei judicium, quod præsens nondum adsit, sed a Deo certo certius eventurum esse minetur. Est autem illud judicium Dei in Judæos per Chaldæos exsequendum (b). Opus illud sive molimen-

(a) Pf. 64: 10. Jes. 5: 12.

(b) Non ignoro esse inter interpretes Coccejum, Tillium, Biermannum, alios, qui opus sive molimen Dei non explicant de judicio tantum per Chaldæos & Nebucadnetzarem in Judæos exsequendo, sed illud simul cum omnibus secuturis fatis sub Messia ejusque regno respi-

Quo mo-
do illud
operari di-
catur
Deus.

dicitur Deus *operari*, quod ab ipsius providentia dependat secundum illud Amosi Cap. 3: 6. *Estne malum in civitate quod ego non facio?* Hæc causa est, cur Dei verbis Propheta dicit, ipsum Dominum opus illud *operari*, uti & hoc in sequentibus versiculis ipse Deus, opus quod operatur declarans, uberius Judæis per Prophetam exponit. Dein observandum est, istiusmodi hoc esse iudicium, quod *cito* fit adventurum; operabatur enim illud Deus **בְּיָמָיו** hoc est, in diebus Judæorum istorum, ad quos Propheta Dei nomine sermonem converterat. Fateor, quod moliebatur Dominus in occultis Providentiæ ætate Habacuci, eo ipso non dicitur *cito* adventurum esse, & quidem dum adhuc vivant vel ex ordine naturæ vivere possint plures, ad quos loquebatur. Interim res ipsa hunc sensum flagitat, præsertim si Habacuci ætatem recte constituimus in Prolegomenis.

Hoc opus,
quando
nomine
Dei Haba-
cucus Ju-
dæis narra-
ret, non
crederent.

Judicium aliquod generatim Dei nomine minatus sic fuerat Judæis Habacuc ; sed quando enarraret , quale foret illud judicium , certe adventurum esse non crederent Judæi improbi. Addit enim : *Non credetis, quando narratum fuerit.* Qui hæc interpretantur pro suo scopo de incredulitate Judæorum tempore Christi victu-

respiciunt; sumta anfa ex natura verbi *לִּשְׁמַע*, quod dicat molimen, quod plurimis demum adionibus se invicem consecuturis ad terminum suum venit, & ex citatione Apostoli Act. 13: 41., Judæis fuisse temporis hæc applicanti. Sed, etsi non negem, tum verbi *לִּשְׁמַע* eam esse naturam, tum Prophetarum illum passim esse morem, ut initium cum complemento simul intueantur: heic loci tamen illud non obtinere putem, cum vel maxime Propheta ad Chaldæorum invasione heic restringat & Apostolus ita citet, ut ad simile negotium applicet, neutiquam vero vaticinium illud sua tempora directe spectare doceat, uti jam observarunt Calvinus & Grotius. Quæ porro Tillius ex nexu, quem inter querelam & responsum intercedere oportet, argumentatur, facili negotio solvuntur, si ex superioribus repetatur, *salutem a præfenti malo petiisse in persona Habacuci fideles.*

torum, in filiis non credituros esse parentes statuunt. Sed nos simpliciorum sensum sequi malimus. Attentionem excitando adhuc Prophetam, simul ex obliquo significat, pessimum *incredulitatis* vitium inter sui temporis regnare Judæos. Prophetam scilicet verum agnoscebant illi Habacucum, nec tamen verbo prædictionis suæ fidem adhiberent, &, ut vis verbi indicat, *firmum illud stabileque non censerent*. Idem & aliis Dei Prophetis contigit, estque hæc Judæorum *incredulitas* non minima inter captivitatis Babylonicæ causas, ut passim ex scripturis constat (a) Cæterum, quod Prophetam prædicet Judæorum incredulitatem, illud haud parum confirmat divinam ipsius missionem; quare & ipse Christus prædicendo Judæorum incredulitatem, monstravit a Deo revera se venisse Doctorem, quemadmodum ex Evangeliiis notum est.

dum ex Evangeliiis notum est. Attamen cum Habacucum *Prophetam* agnoverint, incredulitatis hujusce causa & origo pandenda est. Quis enim crederet, nihil habuisse, quod Prophetæ ex suo judicio, etsi Dei Legatum esse non dubitarent, opponere possent? Misso itaque judicio excæcationis & indurationis, cui Deus justissime Judæos tradiderat, quodque prima incredulitatis ipsorum causa est, Chaldæorum ad hoc usque tempus minutæ vires, Assyriisque subjecta conditio, non minimum ad Judæorum incredulitatem contulisse videntur. Hunc hætenus servientem, Assyriisque saltim subjectum populum (talem enim existisse ad tempora saltim Nabopolassar, patris Nabuchodonosori Magni crediderim (b) etsi forte

(a) 2 Chron. 36: 16. & sæpe apud Jeremiam.

(b) Sententia, quam mihi privam non habeo, sed cum plurimis aliis communem, inter quos numerare licet Doct. Lichtfootum in Chron. Temp. V. T. difficilis non est demonstratu; maxime si admit-
tamus non multum temporis post Sennacheribi cladem ab Assyriis Medos

te sub Merodach-Baladano, qui Ptolemæi est Merdocem-
padus, jugum Assyriorum excutere nec absque successu
plane conatus sit) tam brevi temporis spatio Orientis mo-
narchia gavisurum, atque iudicium, quod Propheta sta-
tim indicabit, executurum esse, illud improbable prorsus,
si non plane impossibile, iudicabant illi qui ad Dei
potentiam attendere recusabant Judæi. Accedit, quemad-
modum recte observavit Ill. Grotius, quod Babylonii jam
inde a temporibus Hiskiae, Regis Judæorum, Judæo-
rum fuerint fæderati, a quibus proin propter commune
interesse nihil erat, quod timebant. Viderat id quoque
Cappellus, qui & aliam adhuc rationem addit, peti-
tam a fiducia Judæorum in Templo cultuque omni ce-
rimoniali. Et vere addi potest. Ut enim profana-
bant templum cultumque Mosaicum hujusce temporis
Judæi, fiduciam tamen suam in illo locare non desine-
bant. Vide præter alios locos Jer. 7: 4. seq.

Transitur ad specia-
lem iudicii
divini de-
scriptio-
nem.
Ad audiendum populo sic præparato, generalem nunc
excipit specialis iudicii divini denunciatio & descriptio
v. 6--11. Monstrat heic primum, Deum adhuc lo-
quentem introducens Propheta, causam primariam tan-
ti mali, ipsum nempe Dominum, dein secundariam
Chaldæos ipsorumque Regem.

Cujus causa prin-
cipalis
Deus est:
Ecce ego
juscito.
Causa iudicii principalis Deus est: כִּי הִנְנִי מִקִּים
אֶת הַכַּשְׂדִּים nam ecce me excitantem Chaldæos illos. Par-
ticula הִנְנִי ecce ego, tum rem fore eam, quam quis ad-
miretur hactenus, tum verissime certoque futuram de-
clarat. Ista vis sæpe manifesto se exerit & vel eodem
in negotio, quo de hic agitur. Proprio autem motu
& impulsu acturos Chaldæos negat pernegatque phrasibus
Prophetæ. Ipse foret Deus, qui Chaldæos excitaret
ad

Medos & Babylonios defecisse, quemadmodum veterum passim hi-
storiarum fert fides. Sed nobis illud hic uberius exsequi non licet.
Legi possunt præter alia dissertationes Clar. Venema ad vaticinia Da-
nielis.

ad opus, quod jam moliebatur, exsequendum: הִנְנִי
מִקִּים ecce ego juscito. Hoc & alii Prophetæ declararunt.
Vide Deut. 28: 49. Jer. 4: 5. 29: 9. & Ezech. 23: 22.
ubi Propheta de Aholiba i. e. Judæis: *Ecce ego מִקִּיר*
juscito adversum te amatores tuos, & alios locos com-
plices: quare dum Babylonii nonnunquam etiam expe-
ditio in Judæos suscepta adscribitur, illud ita intelli-
gendum est, ut Deus ad illam occulta sua operatione
incitaverit. Ejusmodi loca passim sunt obirva.

Causa ministerialis iudicii forent חַשְׁדָּיִם Chaldæi illi. Causa mi-
nisterialis sunt Chal-
Quinam populi hoc tempore Chaldæi vocabantur, non
est, quod multis explicem. Dudum Viri Docti, im-
primis Celeb. Vitringa, demonstrarunt Chaldæos,
quando populum Orientis designant, eosdem esse cum
Babyloniis, etsi certe quoque ratione Chaldæi ab iis
sint distincti, prouti ex Daniele liquet, ubi certum va-
tum genus denotant. Brevibus videri potest ad h. l.
Coccejus. Illud nobis observandum est, הִנְנִי in
prorsus videri *emphaticum & demonstrativum* hoc loco, הִנְנִי in
quare non simpliciter, uti plures, verti Chaldæos, sed videtur
Chaldæos illos. Propheta Dei verbis injunxerat Judæis, hic esse
ut attente considerarent gentes, quantum ad opes, emphati-
potentiam ipsorum & sic porro, attinebat, quo stu-
perent magnum illud & incredibile molimen, quod,
Judæorum præsertim respectu, moliebatur Deus inter
gentes. Nunc, quod non credituri essent Judæi opus
enarrans, inquit: *Nam ecce ego excitabo Chaldæos illos.*
Illos, a quibus nihil mali extimescitis, quod hoc tem-
pore sint populus ignobilis Assyriisque subiectus (a);
Illos dein, qui vobis Judæis sunt confæderati inde a
tem-

(a) Respicere huc videtur Es. 23: 13. *Ecce terram Chaldæorum, populus hic non erat, Assur fundavit illum* יָצִיק. Jac. Perizonius apud
Tilium exponit illum deserticulis, ut a vagationibus revocaret eos
ad urbes incolendas. Illud obscuriusculum. Malim pro vel propter
firi.

temporibus Regis Hiskiae, qui cum Merodach-Baladano foedus iniit, quo regnum suum firmaret adversus nimiam Assyriorum, a quibus hoc tempore deficere conati sunt, ut & Aegyptiorum potentiam. Illos inquam Chaldaeos, quos partim despiciatis, quibusque partim tanquam foederatis confiditis, illos ego *ad summum gloriae & potentiae culmen eveham, & suscitabo ut hostiliter in vos Judeos insurgant*; Non enim, ut eleganter hic observavit Capellus, suscitaret ipsos Deus ad avaritiam, saevitiam similesque pravæ naturæ affectus; sed instrueret Chaldaeos animi robore, audacia, armis & copiis ad invadendos Judæos necessariis, & contra Judæos destitueret fortitudine vel praesidiis ad resistendum necessariis. Observetur cætera efficacissima verbi **הקים** hoc in loco potestas, statim jam inculcata. Ab altera enim parte notat Deum, qui adversus Judæos instigaret Chaldaeos, ab altera culmen gloriae & potentiae, in quo constituti Chaldaei hostiliter Judæos invadant. Confer in hunc usum præter alia loca Es. 14: 21, 22. Dan. 7: 5. & alibi apud istum Prophetam.

Hos jam Chaldaeos, ut ut hoc tempore despecti adhuc erant, quales brevi tempore in mundo comparerent, porro nunc Propheta describit, & quidem primum generatim, quantum plebem sive universum populum attinet, qui iterum describitur, tum ex indole sua communi, tum quoad copias; dein speciatim, quantum spectat Regem ipsorum.

Primum dicuntur Chaldaei **הגוי המר**. Emphatice satis verrunt Græci τὸ θυγερὶ τὸ πικρὸν. Vulgo & alii reddunt: *gentem amaram*, i. e. trucem, asperam, vel ut mavult Grotius: *crudelem* coll. Jer. 5: 16, 17. ubi tamen

fiticulosa loca incolentes, i. e. si recte conjecerim, Arabes deserti incultas; quo populum hunc illis opponeret, ipsorumque incursiones in Assyriorum terras compesceret.

Uti &
verbum
הקים.

tamen τὸ **מר** non occurrit, etsi Chaldaeorum crudelitas vividissime ibi exprimitur. Istiuc quoque inclinabant Coccejus, Piscator, alii. Hieronymus tamen maluit *pugnacissimam*. Cui proxime accedit Clar. Schultens (a). Reddit enim τὸ **מר** *acrem* gentem, quatenus illud *acer* Latinis sonet *fortem*, atque istum usum ex significatu verbi **מר** apud Arabes egregie confirmat.

Dubito tamen an vel *crudelitas* vel *fortitudo* Chaldaeorum heic intendatur, dum infra utramque liquido commemoret Propheta. Nisi perpetuo τὸ **מר** apud Ezechielem exprimeret populum Judaicum rebellem in Deum & Chaldaeos, majori cum audacia conjicere sustinerem, gentem **המר** heic loci notare: gentem *rebellantem*. Analogia certe linguæ Hebrææ permittere potest, ut non a **מר** sed a **מרה** nostrum **מר** arcescatur, ut **אב** ab **אבה**, **אח** ab **אחה**, **גו** a **גוה** &c. Hujus verbi, ut egregie demonstravit sæpius a nobis citatus & in posterum ad partes vocandus Clar. A. Schultens (b) propria & primitiva potestas est in *stringendo, distringendo*, unde sponte ea *obstrigillandi, immorigerum se præbendi, rebellandi* manat. Convenit hoc epitheton, præsertim quando ה demonstrativum & hic attendimus, egregie Chaldaeis hoc tempore viventibus. Circa tempora enim Habacuci gens Chaldaeorum cum Assyriis in rebellionem stetit, eorumque jugum una cum Medis excussit sub Nabopolassaro Magni Nebucadnetzaris parente, præcipuoque monarchiæ Babylonicæ actore, ut ex Alexandro Polyhistore apud Syncellum Chron. p. 168. & Beroso in fragmento constat. Confer præter Celeb. Vitringam, Clarissimum mihiq; amicissimum H. Venema (c).

Sequi-

(a) In Animadv. ad h. l. (b) De Defect. Ling. Hebr. p. 119. seq. (c) Ad Jes. 13. in notitia imperii Babyl. §. 14. Dissert. ad veric. Dan. 1. §. 39, 40.

Vis voca-
buli נמר
promitur.

Sequitur alter Chaldæorum character הנמר. Vulgo & recte vertitur *velox*. Notat enim cum, qui cito & festine omnia agit; qui semet ipse continuo ad festinationem excitat, vel & in festinationem ab alio adigitur, & sic in præcipationem & consternationem conjicitur. Utriusque usus exempla occurrunt Jes. 32: 4. 35: 4. Job. 5: 13. & alibi. Prior usus hic obtinet; estque præterea elegans allusio ad nomen נמר *pardum* denotante, in quo animali velocitas summa cum ferocitate conjuncta notantur. Sit igitur נמר voce conflata ex מר & נמר inter alia apud Arabes *ferocire* designante; cum *ferocitate velox*. Istiusmodi formæ alibi quoque prostant, ut Job. 4: 20. 17. 2. ubi vide Celeb. Commentatorem. Hoc epitheton optime quadrat in hujusce temporis Chaldæos; quanta enim cum celeritate, instar pardi ferocientis, Nebucadnetzar præsertim expeditiones suas in vicinos persecutus sit ex ipsius historia est notissimum. Unde Drusius rectissime notat: *paucis annis subegisse Syriam & majorem partem Asiae*. Eadem qualitas in Chaldæis notatur Jes. 5: 26, 27.

Ad fe-
quens
membrum
pergitur,
ejusque
versio pro-
ponitur.

Addit Propheta, quod hunc sensum quadamtenus confirmat: *ההולך למרהבי ארץ לרשת משכנות לא לו*. Ver- tit Vulg. *ambulantem super latitudinem terræ, ut possideat tabernacula non sua*. Malim fortius: *quæ grassatur super latitudinibus terræ, ut occupet regiones, quæ ipsius non sunt*. Dubium quodammodo est, an heic exprimat Propheta statum & conditionem Chaldæorum, in qua essent, quando a Deo suscitarentur. Significaret tum Chaldæos optima terræ loca habitare & in iis lauta uti fortuna. Sed cum mox sequatur: *ut occupet ditiones, quæ ipsius non sunt* rectius arbitror: *quæ grassatur super latitudinibus terræ*, quo belli violentia indicatur, מרהבי ארץ *latitudines terræ* stylo Hebræo vocantur late & optimæ partes orbis habitabilis, in oppositione præ-

מרהבי ארץ
latitudines
terræ, quæ

præsertim ad *finis terræ*, ad quas figurato loquendi genere Chaldæos locat Moses Deut. 28: 49. Ita Apoc. 20: 8, 9. Gog en Magog & θῆρ & ἐν ταῖς τέσσαρσι γωνίαις τῆς γῆς, quæ adscenderunt ἐπὶ τὸ πλάτῃ τῆς γῆς. Nisi forte quis velit *Asiam* ita dici oppositè ad *Europam*, Asia per mare & fluvios longe arctiorem & angustiore, quæ minime spernenda est conjectura Clar. Venema (a). Quicquid sit מרהבי ארץ latissimæ & cultissimæ hoc tempore regiones, Syria, Phœnicia, Canaan, Ægyptus aliæque dicuntur. Per has dicit Chaldæos *fuisse* הלך hic est gras-
grassatos, quæ hic est verbi הלך potestas, ut nonnun-

quam alibi (b). Et sane per hæc terras victricia sua arma circumtulisse Chaldæos, & inter belli grassationes atrocissimas, gentes, quæ illas inhabitabant, sibi subjecisse hoc tempore, probatione ne quidem indiget. Egregie igitur gentem Chaldæam depingit noster tanquam grassantem per latitudines terræ, & quidem ista cum intentione: *ut occupet & hæreditario in posterum jure possideat regna vel ditiones, quæ ipsius non sunt*. Elegans
Hæc vis phraseos לו לרשת משכנות לא לו, in qua note-
tur elegans ἐξουσιάζων, justo titulo possidere, in quæ nul-
lum jus est. Cætera, *habitationes, domos, tabernacula*, לרשת
la, quæ stricte denotantur voce משכנות in textu, la-
tius heic extendenda esse ad *ditiones & regna* res ipsa
clamat, dudumque comprobavit ex Orientis stylo
Maximus in Orientis literatura Clar. A. Schultens (c).
Ut hæc occupet & in posterum jure hæreditario possi-
deat Chaldæorum gens perambulabat vi hostili armata
regna ista, in quæ *nil minus quam jus ei erat*, unde vo-
cantur a Propheta regna לו לא; *non ipsius* i. e. nihil
minus quam jure ipsius. Ea emphasis particulæ לא
sæpe

(a) In vaticin. Dan. diff. 4. §. 59.
ubi adeatur Clar. Schultens.

(b) Sic Ps. 73: 9. Job. 1: 7.
(c) Animadv. ad h. l.

sæpe obvia est. Non semel in Cantico Moſis Deut. 32. (a).

Chaldæi dicuntur porro gens חַלְדָּאִים. Hinc est, quod v. 7. depingat Habacuc hunc populum specialius, tanquam gentem *horribilem & timendam* quæ utpote jus sibi ipsa pro lubitu formet in terras vicinorum, ut majestatem sibi & gloriam maximam conciliet. Hanc arbitror veram esse Prophetæ mentem. Verum per partes eamus. Primum dicit Prophetæ de gente Chaldæa חַלְדָּאִים. Redditur *horribilis* aut similiter; nec improbo אִימָה enim ejusdem apud Hebræos deperditæ radicis אִימָה nomen, *horrorem, terrorem* exprimit, & *horror* ille belli attributum est. Virgilius Æneid. iv.

----- Bella horrida, bella;
Et Tiberim multo spumantem sanguine cerno.

Interim nostrum חַלְדָּאִים de gente solitarium est, & nusquam alibi occurrit, unde de potestate ejus propria nihil certi adhucdum definiri potuit, præsertim cum nihil ferme opis heic ferant dialecti. Quæ enim ex Arabica huc advocantur ex radice חִלְּ pro חִלְּ, unde חִלְּ *serpens* quem scilicet horremus, obscuriuscula, sunt. Fæmininum אִימָה, quod bis in Cantico Cap. vi: 4. & 10. adhibetur de sponsa sive Ecclesia *formidabili* ad instar exercitus vexillati, aliquod lucis præbet & probabile admodum facit, gentem Chaldæam heic signari tanquam *horrendam*, quod arma ejus *horrorem* atque *terrorem*, quaquaversum populis incutiant.

Uti & Eodem spectare putem, sequens נורא *terribilis, tremendus* vel potius *timendus* ob bellicosam scilicet indolem

(a) Confer ibi observationes Clarissimi Venema, Commentario Celeb. Vitrina subjectas.

lem Chaldæorum, & atrocitatem. Hinc dicitur terra Chaldæorum, אֶרֶץ נוראָה *terra terribilis* Jes. 21: 1.

Septuaginta tamen quos sequitur Arabs, maluerunt *φωρε illustris*. Sed prius hoc loco convenientius duco.

Addit Prophetæ: מִנְּנוּ מִשְׁפָּט וְשֹׁאֵת יָצָא. Multum heic discrepant versiones quæ vetustæ quæ recentiores. מִשְׁפָּט plerique accipiunt cum לָאֵלֹהִים LXX. de *judicio Dei*, quod exsequerentur in populos Chaldæi.

Sed minus commode illud ex ipsa Chaldæorum gente *exire* dicitur. Alii, quorum meminit Drusus, ad Judæos referunt, hoc sensu: *Ex ipsa scilicet Judaica gente judicium ejus* i. e. gentis Judææ & *deportatio ejus* exit i. e. sibi illam debet. Sed loquitur haud dubie vates de gente Chaldæa. Hinc alii, inter quos Drusus, Tillius, Biermannus explicant מִשְׁפָּט de *sententia* in *judicio* a Chaldæis pronunciata, & sequens יָצָא, ut olim jam Symmachus *discreta jussum*: Sensus foret a Chaldæis in foro standum fore, & ut ab eis leges statutaque exeunt obtemperandum aliis. Malim ego: *Ex ipsa jus suum & excellentia sua exit*. מִשְׁפָּט sæpe *jus*, quod quis in rem habet, significat (a). Heic igitur jus, quod sibi format Chaldæa gens in terras, quas hostiliter invadit, ut sibi eas acquirat. Jus illud *procedere*, *emicare ex quoquam ipso* dicitur, quando nulla justa causa in rem ipsi est, quam expetit; quando titulo justo possessionis deficiente, sibi jus in rem format, quod ita placet. Hic verus Chaldæorum fuit character, quippe quibus nil juris fuit in regiones, quas sibi subjecere, sive fuerint illæ Assyriis olim subditæ sive secus res se habuerit. Ubi hoc dominandi principium populum aliquem occupavit, finitimis sane eo ipso

(a) 1 Sam. 2: 13. 8: 9. 11. 10: 25. Deut. 18: 3. 21: 17. Jer. 32: 7, 8.

ipso redditur *horribilis atque timendus*, maxime si vires adsint; quod nihil jam tutum sit, sed quotidie quidquid est rapinæ expositum.

Hebræ-
um שָׂאוֹ
varie quo-
que expli-
catur.

Eodem cum scopo addit Propheta: Ex ipsa hac gente *eminentiam suam exire*. In Hebræo est שָׂאוֹ. Græci respectu habitō ad vocabulum מִשָּׂא dederunt λήμψα *assumptio*. Ita & Vulgata: *Et ex semet ipsa onus ejus progreditur*. Alii malunt: *exaltatio*. Junius & Tremellius *deportationem* explicant, sed suo merito a Piscatore sunt refutati. Alii aliter adhuc. Jonathan גִּזְרֵתִּיהָ *decretum ejus*. Syrus reddit, quantum ad sensum attinet מִפְּנֵי מַלְכוּתוֹ *frontem suam exerit*. Arabs habet مَنَظَرُهَا *spectabilitas ejus*. Hoc vero proxi-

Notet ve-
ro Chal-
dæorum
majestatem.

Sensus
loci bre-
viter ex-
hibetur.

imum videtur: שָׂאוֹ proprie est forma infinitiva cum affixo radices שָׂא. Hinc ad verbum: *Et exaltare suum* ex semet ipsa procedit, hoc est, spectabilitas, majestas sua sibi ipsi suisque viribus debet Chaldæa gens. Sic alibi שָׂאוֹ accipitur de homine, qui supra aliorum fortem evectus est, ut Gen. 49. 3. Ps. 62. 5. Imo denotat ipsam Dei *eminentiam & majestatem* Job. 13. 11. Nihil heic convenientius. Jus in terras vicinorum aliorumque pro lubitu sibi finxerunt suisque sibi viribus, nullo adjuvante, si exceperis expugnationem Ninives, ubi junctis viribus egerunt cum Medis, tantam, qua polluerunt majestatem & eminentiam compararunt; Nihil enim in historia horum temporum testatum magis est, quam Nabopolassarem filiumque ipsius Nebucadnetzarem pro beneplacito suo in vicinorum terras jus sibi formasse illasque subjecisse. Quare ut hic illud probem, ne opus quidem est. Hunc sensum assecuti jam fuerant Vatablus, glossator egregius, Castalio, Capellus, Belgæ alique, & inter Judæos quoque Abarbanel, qui tamen aliam quoque interpretationem, quam minus solidam judico, cum proxime heic de Chaldæis

aga-

agatur, adfert (a).

Haecenus egerat Propheta de qualitatibus Chaldæorum in genere; nunc speciatim describit, quam tremendi forent in expeditionibus bellicis in Judæam præsertim suscipendis. Hoc agit ψ. 8, 9. ubi primum notatur Chaldæorum equitatus, dein ipsorum crudelitas & prosper denique expeditionum susceptarum successus.

Transitur
ad ψ. 8.

Equitatum quod attinet, primum ait. קָלוּ מַנְמָרִים *Perperam LXX. ἐξαλλέντων ὑπερ πικρῶν οἱ ἵπποι αὐτῶν exsiliunt supra pardos equi ejus*. Non tam ad *salutem*, etsi in pardo quoque notetur, quam ad *cursum* respicere videtur. קָלוּ *levis fuit*, transit ad *celeritatem* motus. Omnino ergo veritas: *celeriores pardis sunt equi ejus*: מַנְמָר *enim pardum* significat. Eadem phrasis Jer. 4. 13. & Thren. 4. 19. nisi quod ibi comparatio petita sit ab aquila. Hinc forte Syrus etiam hoc loco posuit *aquilam* מַנְמָר. Mavult tamen Bochartus (b). *Scribis hoc imputandum esse, qui hoc scripserint pro מַנְמָר*. Pardo, de quo præter alios videri potest idem Bochartus, celeritas motus adscribitur, maxime dum prædam invadit. Oppianus *πικρῶν τε θῶα*. Lucanus *Lib. 1. pardum celerem* dixit. Hinc *fulminei* audiunt apud Claudianum. Adi porro Drusium (c). Comparantur ergo huic animali Chaldæorum equi respectu *velocitatis* & celerrimi cursus, quæ belligerantium equorum laudabilis est qualitas.

III

(a) Digna est interpretatio, quam verbo referam: מַנְמָר scilicet existimat Doctus Judæus, referri posse ad *Deum*, cujus memoraverat Propheta ψ. 2. Sensus foret ab ipso Deo iudicium & majestatem Regis Babylonici prodire, quia Deus eum constituit, ut subjugaret & devastaret regna. Confer Jes. 10. 6, 7. Tu vide, anne huic sententiæ faveat confessio piorum ψ. 13. *In iudicium constitui ipsum?* (b) Hieroz. P. 1. Lib. 3. Cap. 8. (c) Prov. Cl. Lib. 5. Prov. 10.

buntur. Alii abundabunt, alii adhuc aliter vertunt. Nexus & versionum locorumque collatio demonstrant tantum, quid forsitan dici potuerit, non quid revera dictum sit. Hinc Lud. d' Dieu illustrare aggressus est ex Dialecto Æthiopica, in qua פֶּשֶׁתִּי significat: *sanum esse*. Si constaret פֶּשֶׁתִּי inesse *sanitatem*, prout illa dicit corporis robur & vigorem, quemadmodum notat Tillius, proxime vero accederet omnibusque locis Biblicis satis quadraret, ut nostro. *Et equites ejus sani sunt* i. e. bene compositi, corporis robore valentes, quo difficilioris expeditionis laborem facilius tolerare queant. Item Mal. 4: 2. Jer. 50: 11. & Job. 35: 15. Convenit etiam Chaldæorum descriptioni apud Prophetas, qui passim corporis vigorem Chaldæis tribuunt. Sed multum certior lux, quam radici nostræ adpersit hodiernus Belgii Bochartus (a). Observat scilicet Hebræorum פֶּשֶׁתִּי conferendum esse cum Arabico فاش *superbire, turgere, turgere*, coque ex fundamento locum nostrum vertit: *superbiunt, vel fastu gestiunt equi ejus*; maluit in Commentario in Jobum: *equi ejus turgent* h. e. nitidi, fortes, animosi sunt in praelia. Omnia placent, nisi quod malim: *equites ejus turgent*, hoc est superbi, gloriosi sunt itemque animosi Chaldæorum equites. Sic *turgere & tumere* apud Latinos quoque ad superbiam & animositatem indicandum adhibetur. Sic animi fastum & iracundiam in Chaldæis notat Propheta, ut sæpe alias.

Progredior ad alterum equitum Chaldæorum attributum quod plura involvit. Ex solenni Hebraismo, quem & alii uti Vatablus & Piscator attenderunt vertit:

(a) Le Bochart des Provinces-Unies suo merito nuper appellatus est Clar. Schultens alibi in *Biblioth. raisonnée*. Vide ipsum tum ad h. l. tum ad Jobi Cap. 35: 15. in *Comment.* præsertim tamen in *Annot. ad Jer. 50. 11.*

Conferendum illud cum Arab. فاش *turgere.*

ti: imo equites ejus de longinquo volantis ad instar aquilæ, quæ festinat ad escam, advenient. Hoc elegantius & fortius quam quod vulgo amplectuntur Interpretes. Indicat non tantum Chaldæorum qualitatem, sed certissime quoque summa cum velocitate ad rapinam adfuturos. Hæc mens Prophetæ videtur liquida. Nihilominus & hic nonnihil discrepant sententiæ. Syrus unice de volatu accipit, atque adeo *celeritatem* potissimum attendit. Alexandrini, ut & Arabs, prius membrum *de longinquo venient*, de impetu hostili eminus faciundo intelligunt. Hoc non inelegans & cum usu verbi בוא *bellico* non male congruit. Sic בוא subito & hostiliter magno impetu irruit Ps. 36: 12. Dan. 11: 7. &c. 8: 5. & alibi frequenter. Plures simpliciter: *venient de longinquo*, ut denotetur ex remotioribus adventuros regionibus; quando conferri meretur dictum Regis Hiskia ad Prophetam Es. 39: 3. ubi de legatis Chaldæorum: *venierunt e terra remota, ex Babel*. Babel Hebræis terra est remota. Vide Deut. 28: 49. Jer. 5: 15. Nihil sperno. Posterius tamen ob comparisonem adventus Chaldæorum cum aquila festine ad escam volante prætulerim; ita tamen, ut ex vi Hebraismi simul *celeritas* atque *repacitas cum adventu ex diffita longe regione* conjungantur. Hæc enim omnia in aquilis ad escam advolantibus, cum Chaldæorum equites heic comparantur, attendenda esse neminem latet. Sic alibi idem emblemata occurrit, ut Deut. 28: 49. Jer. 4: 13. 48: 40. 49: 22. Thren. 4: 19. Job. 9: 26. Ezech. 17: 3. In hisce acquiescendum esse puto. Incertum enim prorsus est, si non improbabile, quod ait Doctiss. Biermanus, allusionem fieri ad aquilas, quibus, ut postea Romani, pro signis militaribus usi fuissent Chaldæi. De Chaldæis certe illud mihi non constat. De Persis verum est, post institutionem Cyri castrense apud ipsos Chaldæi.

Versio sequentis coli constituitur, & sensus.

An hic alius sit ad aquilas, quibus pro signis militaribus usi fuissent Chaldæi.

fos signum fuisse: *aquilam auream extentis alis haste longe impositam*, prouti eleganter ex Xenophonte observavit Clar. Venema ad vatic. Danielis diss. 3. §. 20., ubi & notat equites a celeritate commendari & cum valantibus comparari. Conferre jubet Ill. Ezech. Spanhemium ad Jul. p. 116.

Transitur
ad v. 9.
ubi כלה
יבנה
explican-
dum est de
rapina in
Chaldaeis
proposito.

Luculentius autem quod dixi patefcet, ex Chaldaeorum crudelitatis & rapinae pleno proposito. Le co Propheta כלה לחנם יבנה. Septuaginta reddunt: *Consumptio in impios veniet*. Apparet respexisse ipsos vel legisse כלה aliis cum punctis, quando *Consumptio* sive *consumptionem* notat. חנם porro ex solenni Hebræorum stylo non *violentiam*, sed *violentos* hoc est impios heic loci explicuerunt. Convenit rei veritati nec sequentia repugnant. Malim tamen ad fidem vulgatæ lectionis: *Universitas ejus ad rapinam veniet*. Clar. Tillus, & qui passim ipsum sequitur Biermannus, his verbis prædici putat, præter justam belli causam bellaturos Chaldaeos, tantum ut vim inferant, & quis armis prævaleat, experiantur. Sed egregie mihi quidem fallere videntur, siquidem ob injustam Judæorum rebellionem & fœdisfragium bellum suscepisse Chaldaeos sacræ paginæ testentur, ut 2 Reg. 24: 1. 20. 2 Chron. 36: 13. Indicat phrasis Chaldaeos ad diripienda omnia venturos esse, quando bellum susceperint. Superiori emblemati illud egregie respondet. Aquilæ enim veloces sunt ad escam, ut eam tanquam rapinam suam discerpant. Nec minus quadrant sequentia, si recte explicentur.

Sequens
membrum
referen-
dum est ad
Chaldaeos.

Aut Propheta: מנמת פניהם קרימה ויאסוף כחול שבי. Mire hic fluctuant versiones & interpretationes propter semel lectum מנמת. Variantes versiones studiose hic collegerunt præter Cappellum,

Ium, Clar. Tillius & Biermannus. Illud in plerisque laudandum, quod prius æque ac posterius membrum ad Chaldaeos retulerunt. Evincit illud liquido vox פניהם *facies ipsorum*. Coccejus tamen, quique ipsum sequuntur Tillius & Biermannus de *Judeis im-* ad Judæos
piis explicare conatus est hoc modo: *O vos! quorum facies ad Orientem anhelat*. Nititur in male fundata hypothesis de sarcalino ψ. 5. occurrente. Præterea simplicem locutionem & constructionem absque ratione solida in insolentiorē convertit. Verba prioris colli omnino ad Chaldaeos referenda sunt. Ne autem nimium moræ Lectoris attentioni objiciam, observandum est מנמת poscere radicem מנמ, uti recte jam observavit Lud. de Dieu. Nunquam illa in Bibliis obviam cum sit, de ipsius vera notione lumen necessarium aliunde petendum est. Cappellus tentaverat collationem cum Arab. منم, quando *truculentia* & *austeritas* vultus, qualis esse solet in iratis מנמה denotaret secundum ipsum, sensu non incongruo. Sed cum radix illa in dolore ponatur vehementer dubito, an hocce lumen sit sufficiens. Utique quod multo elegantius & fortius hoc loco subministrat iterum Clar. Schultens (a) Notat inter alia Arabes conservasse no-

Non vero
ad Judæos
impios.

Vox diffi-
cilior
postulat
rad. מנמ.

Quæ non
videtur
conferen-
da esse
cum Arab.

Sed cum

bis radicem منم, quæ haud dubie est Hebræorum מנמ, eamque usurpare *de puteo aquis scatente*, unde מנמ talis dicitur *puteus*; transferre autem istam notationem: ad *equos cursu veluti inexhaustos*. Hac postrema imagine loco nostro nihil est convenientius, quo quippe describitur Chaldaei equitatus celerrimus ad prælia cursus identidem renovatus; unde מנמת פניהם

unde
elegans
oritur
sensus.

(a) Ad Elnawabig p. 147. Harirei Conf. 6. p. 224. 227. & ad Job. 2. 10.

פניהם reddere poteris: *impetus scatens, perennis, inexhaustus faciei ipsorum*, tum equorum tum equitum eis insidentium, aliosque hostiliter & animoso identidem adgredientium (a).

In קרימה, Fateor difficultatem quandam alicui injicere posset sequens קרימה, cujus ה finale *motum ad locum* vulgo designat, unde vertunt vulgo *ad Orientem, Orientem versus*, cum impetus Chaldaeorum fuerit *versus Occidentem*. Hæsit ad illam in Hebraicis versatissimus Drusus, dum Hieronymi aliorumque interpretationi de qua statim obstare dicat ה in fine vocis קרימה, cum nihil minus verum sit. Illud ה scilicet heic non est locale, sed *paragogicum*, quod *emphasin* auget. קרים

Eurus, sed קרימה *Eurus vehementissimus*, quem flagitat membrum sequens: *Et colliget tanquam arenam captivos*. Sic Ps. 124: 4. נחלה *torrens rapidissimus*; יצועתה *omnimoda salus* alibi; Magnum horum catalogum texere possem, si opus esset; sed hæc sufficiant. Observamus potius ellypsin טז כ similitudinis, quæ est frequentissima. Illam dudum attenderat Jonathān, dum *ἐπὶ φράζεις* מקבל אפיהון דמן כרוח קרים *Adspectus eorum persimilis est vento Orientali vehementi*. Illud plures secuti sunt, ut Japhet apud Aben-Ezram, Lyra, Vatablus, Munsterus, alii. Hieronymus quoque Vulgatam Latinam, quæ habet: *facies*

(a) Istam de equo figuram adamant Arabes. Hinc Elnawabig cf. 16. equus بعيد الشوط *longinquus vel profundus curricula* i. e. *inexhausta vi currendi præditus*. Confer Hariri Conf. 6. p. 223. & ibi notas. Haud multum dissimile, quod بغل Hebr. efferbuit, *fervore quodam erupit*, usurpent absolute de equo, quum fervido se rapit cursu. Confer Orig. T. I. p. 71. 81.

facies eorum ventus urens explicans illud intendit: quomodo, inquit, ad flatum venti urentis virentia cuncta arescunt, ita ad adspectum eorum omnia vastabuntur. Excedit Prophetæ scopum respectus ad pestiferum Euri in Oriente flatum, quod miror Ill. Grotium non observasse. Respicitur Euri in Oriente *vehementia*. Eleganter ergo, uti jam monuit ὁ πρὸς reddas: *impetus inexhaustus faciei ipsorum instar Euri est* (addo *vehementissimi*) *qui colligit tanquam arenam captivitatem*, e. ex usu solenni *captivos*. Festive. Euri enim in Oriente maxima est *vehementia*, plenæque arenarum nubes colligere solet. Tanta ergo vi invasuros esse Chaldaeos indicat, ut ad instar venti Orientalis fortissimi, qui arenam colligit inque loca longe dissita sæpe deportat, colligerent suisque e regionibus deportarent captivos innumeros: Quæ est luculenta deportationis Babylonice, quam omnes hic respiciunt, prædictio *Vento* autem tali sæpe comparantur *hostiles impetus*, ut Jer. 4: 11, 12. Hos. 4: 19. Hos. 13: 15. & alibi. Phrasis porro: *congregare quasi arenam captivitatem* declarat immensam multitudinem captivorum: proverbialiter, uti nemini non notum. Adi Ps. 78: 27. Hos. 1: 10. Eccles. 1: 2. Ps. 139: 18. Jer. 15: 8. Gen. 22: 17. 32: 12., ubi *arena* figuram sustinet immensæ multitudinis. Eadem figura utuntur Græci & Latini, ut notum.

A populo Chaldaeorum nunc sermo transfertur, quo magis pateat, quam tremendus foret, ad Regem superbissimum & bellicosissimum, qui illum duceret. Etiam si enim salva natura linguæ de gente ipsa, quæ hic narrantur, capi possent, sententiæ tamen ipsæ Regem suadent, ut meliori jure de Rege interpretemur, uti scite observavit Doctiss. Piscator.

Primum autem, quod de Chaldaeorum Rege notat, Hebraice his verbis exprimitur: והוא במלכים יתקלם. De quo Reges dicitur in Hebræo. Quæ

Respiciturque ad Euri in Oriente vehementiam.

Sensus loci.

Congregare quasi arenam captivitatem.

Transit sermo a Chaldaeorum populo ad ejus Regem.

De quo Reges dicitur in Hebræo.

Quæ versiones de triumpho, quem de Regibus Chaldaeorum Rex ageret, heic loci cogitant, naturam verbi **דפ** non attenderunt. Propius illi accedunt Græci in suo *ἐν τριουφῇ* per delicias & lasciviam illudet Reges. Haud dubie enim vis ludificandi, subsannandi aliquem in pluribus locis, ubi usus verbi **קלם**, occurrit, ut 2 Reg. 2: 23. Ps. 44: 14. Jer. 20: 8. Ezech. 22: 4, 5. Est autem illa potestas ducta a vomendo, ut ex Arabico **قلس** ad liquidum deduxit (a) Clar. Schultens, unde ad verbum nostra reddit: *Et in Reges ipse devomit*; hoc est, contumeliose eos tractat, imo contumeliosissime illos veluti conspuendo habet, quamadmodum vomere illud & conspuere in aliquem ad summam quoque contumeliam aliis in linguis transit: five jam illud ita capere velis, ut Reges habeantur *inftar λελυμένοις, ἐμυλῶν, κορυμνισμένων*; five, quod mihi magis arridet, propter vim conjugationis Hithpahel, interpretari velis de convitiis, quæ in Reges evomeret perinde ferme est. Et ipse in Reges semet evomet i. e. convitia contumeliosaque dicta in ipsos evomet. De Zedekia Judæorum ultimo illud Regē manifesto constat ex 2 Reg. 25: 19. nec quantum ad alios Reges devictos attinet, illud ferme dubitare licet, si conferas, quæ leguntur de Jehojakimo aliisque Regibus captivis Jer. 25: 52. 2 Chron. 36.

Cocceji de phrasi **וְרוֹנִים** **מַשְׁחָק** hypothesi.

Additur **וְרוֹנִים מַשְׁחָק לוֹ**. Celeberrimus Coccejus, qui hæc & alia opponi Judæorum vitiis ubivis demonstrare annititur, æstimationi Regum & Sacerdotum populi inter Judæos hæc reponi cogitat, atque adeo per **וְרוֹנִים**, Sacerdotes præsertim Judæorum heic loci intelligit. Non prorsus illud sperno, cum Sa-

(a) In elegantissimo libro de defect. hod. Ling. Hebr. p. 180. seq.

Sacerdotum consiliis sæpissime uterentur Judæorum Reges, pupulusque, ut ut idololatriæ esset addictus, fiduciam haberet in Sacerdotibus, Templi Domini ministris. Satius tamen duxerim, si præter sacerdotum, quos non penitus excludo, per **וְרוֹנִים** heic intelligentur Principes populi Judaici, quos Rex in consilium adhibebat, de quibus sæpe agit Jeremias. Hi, inquit, Consilarii Regum, ut ut sapienter ponderent (a), quid in quovis rerum statu agendum sit, erunt deriso Chaldaeorum Regi. Consilia ipsorum nihili ducet, quin materiam risus atque contentus ipsi præbunt, quod scilicet suis consiliis Regibus suis opitulari non potuerint. Insinuat adco omnia sapientum consilia, ut ut bene cocta & digesta irrita fore. Sic ridere ad vibrationem hastæ Job. 41: 18. de Leviathane.

Quod autem ita ferme, ut enarravi, in Reges præsertim Judæorum & ipsorum Consiliarios animatus esset, illud maximam partem successibus ipsius Babylonii adscribendum foret. Hinc addit Propheta **וְרוֹנִים מַשְׁחָק** omnem locum munitum ridebit; Non intercedo, si quis cum Coccejo præsertim intelligere velit de munitionibus Zionis & Templi, modo ne alia omnia munita loca excludantur, tam quæ Judæam, quam quæ alias a Nebucadnezare subactas regiones defendebant. Scilicet opponerent quidem ex consiliis suorum, Chaldaeis adventantibus munitiones & castella; at quamcunque munitissimam arcem securus sperneret Rex Ba-

(a) Respicio proprietatem verbi **וְרוֹנִים**, quæ est in ponderando, librando, unde **וְרוֹנִים** stricte non significant gubernatores, præfectos, Principes, sed Consiliarios, quorum est res æqua lance ponderare; Hinc Ps. 2: 2. **וְרוֹנִים** membra Synedrii, quorum erat momenta & pondera rerum trutinare. Confer. Act. 4: 26.

Babylonius fortissimus, iisque tanquam victor illuderet. Hanc enim veram esse huiusce loci emphasin jam monuit iterum hic nominandus Celeb. A. Schultens in Comment. ad Jobi Cap. 5. v. 22. ubi phrasis **לשך ולכפן תשחק** ad vastitatem & famem ridebis significat, securus & levigata fronte ista mala contemnes.

Nec non, Quod autem istum in sensum statim subjici addat : **ויעבור עפר וילכדה** & collecto pulvere capit eam pacc illud Viri Celeb. dixerim, specie magis quam ex rei ipsius veritate se commendare videtur. Refertur scilicet ab Alexandr., Vulg. Lat., Syro, Arabe, Chaldaeo & passim aliis, collectus ille pulvis ad aggeres, quos jaciunt urbes obsessuri. Cicero epist. ad Catonem : *Vallo & fossa circumdedi, sex castellis castrisque maximis sepsi, aggere, vineis, turribus oppugnari.* Idem : *Oppidum cinximus vallo & fossa, aggere maximo.* Displicebat hoc Viro summo, quod nimis lentum sit, nec statim inferat munimenti cujusque risonem. Hinc ergo ipse referendum putat ad celeritatem impetus, quo munitissima quæque loca rapere solebat aquilis ocyor & lupis acrior equitatus. (a). Elegantissima fateor imago est collecti illius pulveris ad celeritatem impetus significandam; Huic tamen loco, me arbitro, sat commodè adaptari nequit, quod rerum eventui vix respondeat. Obsidio Tyri, quam hic præsertim respici putabat Hieronymus, admodum diuturna fuit. Et Hierosolymæ illa sat lenta & difficilis. Ride- re quantumvis munitissimam arcem recte dici videtur de eo, qui munitiones tanti non facit, ut ab eis absterri se patiatur, quique eas aggere jacto non solum obsidione cingit, sed & etiam nonnunquam lente satis capit. Malim ergo cum vulgo: *Et collecto pulvere*, aggerum scilicet struendorum causa, *capiet eam.*

(a) Confer notas ad Harit. Conf. 1. p. 29.

eam. De eo enim quod in cumulum colligitur **עפר** sæpe accipitur, ut Job. 27: 16. **אם יעבר כסף** si cum- mulaverit ut pulverem argentum. Iterum Zach. 9: 3. Quin terræ aggestionem notat, unde munimenta oppu- gnabant veteres 2 Sam. 20: 25. 2 Reg. 19: 32. Jes. 29: 3. 37: 3. Ezech. 4: 2. Dan. 11: 15. Nec obstat, quod **עפר** pul- vis hic memoretur. Aptissime enim pro terra, in ag- gerem congerenda, ponitur. Cætera in phrasi notan- da videtur elyphis vocabuli **עיר**, vel קריה urbs. Sua- det affixum fœmininum in **ילכדה** capiet eam. Phrasis plena foret : & colliget pulverem **עיר אל** vel על adver- sus urbem & capiet eam. Contrarium ejus occurrit de Hierosolyma Jes. 37: 33: **לא ישפך עליה סללה** Intel- ligitur autem & hic per urbem **עיר** Hierosolymæ, de qua idem tum Jerem. 6: 6. prædicitur. (a). Hinc forsan rectius reddideris : *Omnem locum munitum ride- bit, verum collecto pulvere capit hanc sc. urbem Hie- rosolymas.* Sequitur versiculus vexatissimus, qui Doc- torum ingenia mirifice torfit, & forsan a nemine hac- tenus sufficienter est expositus. Verba hæc sunt : **אז חלף רוח ויעבור ואשם זו כחו לאלהו** Infinita feread Chal- daeorum re- ferenda est versionum & interpretationum varietas. Omnes exa- sunt.

(a) Clar. Tillius non admodum hic placet, quando ait præteri- tum subjunctive heic esse accipiendum : *cum collegerit pulverem & ce- perit eam*, & notare tempus, quando ita rideret quodcunque muni- mentum; scilicet a quo exemplo esset edoctus, ut fortissimam ca- pere urbem valuerit. Dein respici forsan Niniven asserit, a cujus debellatione videbatur nihil superesse, quod non facile superare posset ejus victor. Vau conversivum Futuri in præteritum heic oc- currere non videtur; Ablativum absolutum hic format, ut sæpe alias. Adi Celeb. Venema dissert. sacr. L. 1. C. 7. p. 153. *Quodvis muni- mentum ridebit, nam collecto pulvere capiet eam i. e. Hierosolymas.* Ninive hic in censum haud venit. Agit noster de Judæis.

examini subicere hujus non est loci. Hoc tantum moneo Veteres & Recentiores tantum non omnes ad *Chaldaeorum Regem Nebucadnetzarem* vel & ipsos *Chaldaeos* recte retulisse. Quare hæc in *Judæos* dici, ex sententia Cocceji & sequacium valde demiror; sensus foret: *Judæi. quorum vis est pro Deo suo, tunc penes dabunt, ubi pervaserit ventus* (i. e. hostilis Chaldaeorum exercitus instar turbinis perrumpens, alibi etiam vento comparatus) & *transverit fluvios scilicet Euphratem & Jordanem*. Pergit omnino Propheta in descriptione Chaldaei & expeditionum ejus, ne alia nunc memorem. Perceperat forsitan Coccejus idoneam hactenus de Nebucadnetzare interpretationem nondum fuisse productam. Hieronymi certe, Chaldaei etiam Paraphrasæ aliorumque, explicantium ferme de erectione imaginis Babylone aureæ & Nebucadnetzaris decantata illa in bestiae figuram mutatione, ridiculam magis quam veritati accedentem arbitror interpretationem.

Duplex
ad ea con-
einnatur
versio.
Prima una
cum sen-
su traditur.

Quam ergo sibi sumserunt heic licentiam Interpretet, illam mihi quoque jure vitio vertendam non esse confido. Duplex autem via vertendi & explicandi sese mihi obtulit. Altera procedit hoc modo. *Tunc* (quando scilicet expeditionem, quam descripserat vates, suscipient Chaldaei) *Tunc impetu continuo renovato* (ea vis est *כח* ut statim patebit) *instar venti pertransibit*, scil. gens illa cum suo Rege. Constructio eadem, quam habuimus supra & *collecto pulvere capiet eam*. Sensus est; sine ulla intermissione, quando expeditionem feniel susceperit, omnia perrumpet loca haud secus ac ventus vehementissimus. Conjectura magis arrideret, si non in superioribus v. 9. istiusmodi quid jam occurrisset, neque captæ Hierosolymæ mentio jam facta fuisset. Alteram ergo pro-

mo, et si audaciufcula forsitan primo intuitu videri possit. Observo igitur, continuari adhucdum heic loci *descriptionem invasionis Chaldaicæ ejusque vehementiam*, & reddo primum versiculi nostri colon: *Instar bullitus, ferventis ollæ scilicet invadet iterato ventus & transibit*. Paucis hæc elucidanda. In primum in textu nostro vocabulum, quod alias est particula temporis *tunc*, substantivi nominis naturam hic induere arbitror. Altera promittitur.

in pro
bullitu fer-
venti ollæ
nonnun-
quam po-
nitur.

Deducendum illud erit a radice *בול*, Arab. *أبّل*, quam adhibent *de olla, quum vehementius bullit &c.* unde *in bullitum ferventem* ollæ designat. Istam potestatem in usu improprio restituit Jobo Celeberrimus Commentator, ubi *אין יומא* Jobi Cap. 3: 13. elegantissime reddit: *dolor bulliens conquiesceret mihi*. Egregie quoque Psaltes Ps. 76: 8. de Deo: *Tu, timendus tu, quis enim consistet coram facie tua כאן אפך* propter bullitum ferventem nasi tui? Particulæ usus ibi vix congruit. Adhibeatur & hic cum elypsi *ב* similitudinis, quæ frequentissima in initio præsertim orationis, sed sublimi illa in figura, qua *olla* ejusque *bullitus* bellum fervidum repræsentat, uti eleganter observavit Clar.

Schultens (a) sponte huc ducit sequens verbum *הלך*, *הלך* de quod proprie notat *successit, pone venit*, & in scripturis sæpe adhibetur *de hostili invasione* & quidem præsertim *iterata*. Liquidum id adeo est, ut post laborat. res Clar. Vitringæ & præcipue Schultensii probatione ne quidem egeat. Loca infra citata inter alia attente perpendi possunt (b). Nec hinc abludit sequens *וירח*, quod proprie *spiritum, balitum, ventum* significat, fed

(a) Orig. Hebr. L. I. p. 78. seq.

(b) Jes. 21: 1. Job. 9: 11. 1c: 17. 11: 10.

sed hic cum respectu ad *spirationem ollæ bullientis* denotabit sive *exercitum Chaldaeorum* hostilem, alibi quoque *vento* comparatum, (a), sive *vehementiorem* Nebucadnetzaris Judæos invadentis *iram*. Sic רוּחַ (accipissime de *motu animi vehementiore*, qualis in ira obtrinet, accipitur. Ita de Deo Es. 30: 28. וְרוּחוֹ כִנְחַל שִׁטָּף

Et spiritus ejus i. e. *ira est* tanquam *torrens inundans*. Refertur & huc a Doct. Launay (b) Zach. 6: 8. Luculentius ea vis se exierit Eccles. 10: 4. *Quomodo spiritus dominatoris adscenderit contra te* Item. Jer. 25: 4. Favet porro huic interpretationi sequens וַיַּעֲבֹר

עָבַר
-y ele-
gantissime
eandem in
Metapho-
ra adhi-
bentur.

Nam עָבַר sapissime de flumine ripas suas exeunte uturpatur, referturque cum eo respectu ad hostiles exercitus omnia inundantes, uti Ps. 48: 5. 124: 4, 5. Es. 8: 7, 8. Hab. 3: 10. vel & ad adfectum iræ vehementissimum, ut Nah 1: 8. Ps. 78: 49. Job. 40: 6. & alibi. Hinc עָבַר affectus *effervescentiæ*. Elegantissime igitur heic

Sensus
loci diffi-
cillimi
verbo tra-
ditur.

loci de exercitu iræ, instar ollæ ferventis & ripas suas cum flatu veluti transeuntis: *Instar bullitus ferventis ollæ invadet iterato ventus* i. e. vel hostilis exercitus vel Nebucadnetzar vehementissime iratus, imo transibit. Cætera favent. Nebucadnezar ad iram proni Principis, animus & ad instar ollæ bullientis fervens affectus in Judæos præsertim rebelles & fœdifragos, est notissimus. Iterato impetu infestavit Hierosolymas easque cepit Jer. 37: 5. &c. Ollæ quoque ferventi Chaldaeorum in Judæam invasio comparatur Jer. 1: 13

וַיָּבֹא
non
tam ad rad-
icem est
referen-
dum.

Hactenus verbis Dei descriperat Habacuc, quid Chaldaei cum suo Rege acturi essent. Nunc de ipso-
rum Rege præsertim testatur: וַיָּבֹא כְחוֹ לְאֱלֹהֵי

Vulgo

(a) Hos. 13: 15. Es. 27: 8. & aliis in locis.
(b) Remarques sur l'écriture s. p. 133.

Vulgo reddi solet: *At reum semet aget, qui robur suum facit Deum suum*, aut similiter. Malunt tamen alii: *luet vel desolabitur*. Hi omnes referre solent רֵעַ אִשִּׁם ad Radicem אִשִּׁם, quæ diversas istas significaciones admittit secundum Lexicographos. Nec multum re-
fragror. Malim tamen אִשִּׁם, haberi pro Futuro primæ personæ in Hiphil. Radix est שָׁמַם, unde in Futuro

Quam
quidem ad
שָׁמַם, quæ
in Hiphil
notat *sider-*
avit &c.

Hiphil extat אִשִּׁם pro אִשִּׁמָּם ut אִשִּׁמָּם pro אִשִּׁמָּם a שָׁמַם & sic porro. Extat cum suffixo Ezech. 20: 26. Si-
gnificat autem שָׁמַם *siderari, pestilenti sidere afflari*, dein *vastari*, & in Hiphil *sideravit, evastavit*. Dicit ergo Deus per Prophetam, Nebucadnetzarem *pestilenti sidere a Deo adflandum esse* i. e. *desolandum*, quod egregie casum tragicum, de quo Dan. 4. repræsentat. Causa mox additur: וְכִחוּ

וְכִחוּ Variant nonnihil versiones & interpretatio-
nes. Alii *robur suum Dei loco habere*, alii, *Deo suo*, hoc est *Belo, prosperos successus adscribere*, exponunt.

Malim prius: hoc modo: *At siderabo præditum robore suo instar Dei sui*. Emphatice dicitur Nebucadnezar *præditus, pollens robore suo*: וְכִחוּ ex solenni idiotismo Orientis (a) sed additur לְאֱלֹהֵי pro *Deo suo*, *vice, instar Dei sui*, ut vitium designetur. Sic לְ nonnunquam accipitur, ut Jobi 18: 14. 39: 19. Addatur Gen. 11: 3. Exod. 4: 16. 5: 12. Dicitur autem *præditus robore suo tanquam si esset Deus suus*, ob virtutem heroicam, potentiam & copias, quibus confidebat. כְּחוֹ ut Græcum ἰσχύς & Lat. *vis* ita accipiendum est Ps. 33: 16. *Non salvatur Rex per multitudinem exercitus*
vel

(a) Confer Hariri p. 56. 72. 75. alibi. Elnawabig p. 182.

vel equitatus, nec heros eripitur כח כח magna sua potentia, virtute heroica &c. Sic Propertius 3: 17.

Nivea non facies, non vis exemit Achillem.

Implementum Historicum.

Transitur
ad imple-
mentum
pericopæ
Propheti-
cæ.

De implemento hujusce Prophetiæ nostræ partis non multum laborandum est; quin maximam partem ipsa in expositione nostra fuit jam exhibitum. Spectat scilicet Judæorum præsertim clades, quibus Chaldæi brevi ipsos afficerent. Ordinis causa summam rerum libabo.

Illudque
monstratur
respectu
Judæorum.

Uti ergo hic prædicebatur; Sic accurate per Dei Providentiam impletum est sub Rege Babyloniorum Nebucadnezare. Illo regnante gens Chaldæorum antea ignobilis Assyriisque subiecta, summam in Oriente nacta jam erat auctoritatem, postquam sui juris facta esset regnante Nabopolassare Nebucadnezaris parente, qui filio viam ad Orientis monarchiam stravit. Ab isto tempore virtute bellica semet inclytam fecit, & ad stuporem omnium summa cum celeritate Asiam peragravit, omniaque, quasi jus sibi in illa esset, quæ Assyriis olim paruerant, summo cum ardore sibi subjicere allaboravit. Sic per Dei Providentiam (quis enim illam hic agnoscere recusabit?) gens ante contempta vicinis, evasit eis horrenda atque timenda, cujus majestatem nolentes venerari debuerunt: Verum dum illi, potentiæ ejus æmula gens Ægyptia, regnante inter Ægyptios Pharaone Necho, semet opponit, & partes ut videtur Babyloniorum secundum foederis, cum Babyloniis antea initi, jura, tueri vult Josias, Rex Judæorum piissimus, ac proin infelici bello cum Ægyptiis semet immiscet, illud ipsissimum bellum in-

feli-

feliciter gestum prima evasit occasio excidii Judæorum. Profligato enim in campis Megidduntis & vulneribus confecto Judæorum Rege Josia, Pharaon cum rediret ab Euphrate in Ægyptum, filium Josiæ Joahazum, qui Josiæ successerat, post trium mensium imperium de solio deturbat, & in ejus locum, tributo etiam Judæis imposito, substituit alium Josiæ filium Eliakimum, quo sibi illum haberet faventem atque ab auxiliis adversum Babylonios. Hoc autem cum ferendum non esset Nebucadnezari; En excitat Deus cum ipso Chaldæorum gentem, fortitudine bellica jam inclytam, & eo animo per latitudines terræ jam grassantem, ut sibi regiones, in quæ nullum jus habet, subjiciat. Bellum movet in Judæos, ab Ægyptiorum nunc stantes partibus, cumque semel iterumque variis sub Regibus adversus ipsum rebellarent, tandem vehementissima ira concitatus, adversus Zedekiam, quam ipse Regem constituerat, castra movet, omnibusque ferme summa cum celeritate Judææ munitionibus captis, Hierosolymas altera vice obsidione cingit, post diuturnam satis obsidionem expugnat, omnia sacra, profana diripit, Templum Dei igne exurit, urbem vastat & demolitur, totamque ferme Judæorum gentem captivam abducit in Babyloniam, Rege ipso excoecato filiiisque ejus occisis. Hæc & similia plura ex ipsa sacra historia & Prophetis unicuique petere licet; estque inde judicatu proclive, quomodo Deus propter Judæorum scelera omni ex parte adimplevit, quod ipsis haud ita pridem per Habacucum inter cæteros fuerat minatus.

Quod autem & de Nebucadnezare prædixit Prophetæ, Nec non ta, non minus comprobatur. De fastu enim & Nebucad- insolentia hujusce Regis testantur uberrime sacri & netzaris, profani auctores probatissimi. Non Deo cælorum, sed heroicæ suæ virtuti, copiarumque suarum fortitudini

lætos rerum suarum successus attribuit. Hinc nata vox illa insolens: *Nonne hæc est magna civitas Babylon, quam exstruxi & constitui regiam mihi sedem per fortitudinem potentiae meae & in honorem gloriae meae* Dan. 4: 30. Sic gravissime deliquit, at propterea iustissime septenni delirio veluti e cælo fideravit eum Deus, juxta ejusdem Danielis vaticinium. Casus est, quem & non obscure inter profanos historicos meminerunt Berosus & Megasthenes (a). Eandem Regis arrogantiam, quæ Dei iram provocavit, vividissimis coloribus depingit Jesaias Cap. 14: 13. *Tu vero dixeris animo tuo: conscendam cælos, supra stellas Dei Omnipotentis efferam solium meum, & sedebo in monte conventus ad latera Aquilonis, ascendam supra celsa nubes, assimilabor Altissimo.* Oratio sublimis, in qua Propheta indicat, non loco Dei Israelis coli se voluisse Nebucadnezarem, sed tam petulantè se gessisse, ac si vero Deo se vellet prælatum, uti doctè observavit Celeb. Vitranga. Et quidni credemus divina sibi arrogasse, quando vel in *Colosso aureo* ipse adorari voluit, ut putat Hieronymus ad Dan. 3. vel saltem, quod rectius arbitror, sibi soli divinum eultum instituire & aliis imperiose præscribere, sumfit, tantamque suæ potentiae fiduciam jactavit, ut in blasphemiam hæc verba Dan. 3: 15. eruperit: *Quis ille Deus, qui vos meis manibus eripuerit?* Nonne hoc est potentia sua præditum esse, tanquam Deo suo?

Hacten-

(a) Ad casum hunc utrosque respexisse, Berosque in fragm. apud Josephum, & Megasthenem ex Abydeno apud Eusebium Præp. Evang. L. 9. C. 4. p. 456. dudum observavit Ill. Scaliger. Alio quidem vertunt, sed tamen digito veluti intendunt. Berosus narrat, Regem postquam muros Babylonis construxisset, incidisse in ægrosia infirmitatem, unde mortuus est. Et Megasthenes, eum palatium suum conscendisse & divino furore fuisse correptum, quo fata regni sui prædixit, quando evanuit; quale quid & de Semiramis extat apud Diodorum Lib. 2. Cap. 18.

Hactenus Dei ad se verbum, Deum ipsum loquentem introducendo, retulerat Judæis Habacuc. Nunc fidelium iterum persona suscepta ad finem Capitis usque, ad Deum ipsum orationem suam convertit. Duæ ejus partes sunt præcipuæ. In prima ore fidelium veluti declarat Vates, justam esse illam Dei viam, quam cum populo suo inire constituerat ψ. 12, 13. Altera exhibet figuratam ad Deum orationem, in qua postquam enarraverat Vates, quid Babylonius Rex acturus esset, interrogat Deum, an cum justitiæ divinæ rationibus congrueret, ut qui victoriis abutatur, prospero in perpetuum successu non careat ψ. 14--17.

Primum membrum hujusce sectionis continet

1. Fidelium considerationes de natura denunciati proxime judicii. ψ. 12.

2. Justificationem hujusce Dei viæ. ψ. 13.

Utrumque his verbis proponitur.

Textus Hebræus.

Versio nostra.

הלא אתה מקדם יהוה
אלהי קדשי לא נמות יהוה
למשפט שמתו וצור להוכיח
ישראל:

ψ. 12. *An non Tu ab antiquo Jehova, Deus meus, Sanctus meus? Non moriemur. Jehova in judicium constituisti ipsum, & O Rupes ad castigandum fundasti ipsum.*

טהור עינים מראות רע
והבית אל עמל לא תוכל
למה תביט בוגדים תחריש
בבלע רשע צדיק ממנו:

ψ. 13. *Purior es oculis, quam ut videres malum & intento oculo molestiam intueri nequis. Cur intuereris perfidos? Sileres, dum deglutit improbus justiores se-*

Spes fi-
delium
cf. 12.
propo-
nitur.

Spes fidelium, quod non permissurus sit Deus, ut prorsus per Chaldaeos deleatur populus Dei, proponitur cum fundamentis suis, quibus innixa est *ψ. 12.* Sic censeo, etsi Pareus malit precari hoc in versu Habacucum in persona *populi captivi* & satis jam castigati, atque adeo tacite praedicere electorum resipiscen-
tiam in pænis. Nihil absurdi quidem ista meditatio continet. Ob ultimum tamen *ψ. 12.* colon & argumentum *ψ. 13.* ubi pænam *infigendam*, non vero *in-*
stictam justificat Habacucus, prius prætulim.

Summa
est ejus:
non morie-
mur.

An olim
pro נמור
lectum
fuerit
המור.

Spes igitur fidelium hisce verbis indicatur: *Nonne Tu ab antiquo Jehova, Deus meus, Sanctus meus; non moriemur.* Fiducia fidelium est *לא נמור* non moriemur. Sic omnino legendum est: Nec olim aliter lectum fuisse, etsi illud conficere velint ex Thargum Jonathanis Drusus alique, arbitror. Scilicet inter vulgo dictas correctiones octodecim Scribarum, quæ *תקון סופרין* appellantur, hic locus numeratur, & lectum olim volunt *לא תמור* non morieris. Sed illæ vel figmentum sunt Judæorum, vel ab Ezra & viris inspiratis profectæ. Qua de re agere hujus non est loci (a). Sensus est facilis: *Non moriemur* hoc loco idem est ac, non prorsus interibimus omnes per Chaldaeos, nec ita *dissolvemur*, quin reliquiae Judæorum adhuc supererunt & per communem populi cladem non exterminabuntur; nec morti quoque spirituali ita tradentur, ut nullus supersit in quo vita spiritualis operosa sit. Sic mori Ezech. 18: 31. Hic fidei in Dominum erat effectus.

Sensus
phraseos
non morie-
mur.

Argu-
menta hu-
jus fiducia
varia.

Hinc est, quod hujusce suæ fiduciæ argumenta ex relatione Dei ad Judæos promant validissima. Quod cap-

(a) Confer de eis præter alios Hackspanium in dissert. libro Nizzachon subjectis p. 325, 326. Pfeifferum Dub. Ver. p. 960.

captivi abducendi essent in Babyloniam spem omnem, quæ eis ex vetustis manebat oraculis prorsus tollere videbatur; attamen fidei suæ in Deum fulcro egregie illam sustentabant. Considerabant primum Deum ab antiquo esse Jehova: *Nonne Tu ab antiquo Jehova?* Maxima hic est emphasis nominis Dei proprii יהוה significat non solum verum numen, sed & illud in præstans præsertim promissis gratiæ esse *verax*, uti notum. Talem esse Deum confitentur, interrogatione fortiter quod dicitur affirmante uti, *מקדם* ab antiquo, a longa temporum antecedentium serie. Sic *רחמי קדם* *mensēs anteriores* Job. 29: 2. Hinc *קדם* sæpe *æternitas anterior*, quasi dicas anterioritas. Ita de Messia Mich. 5: 1. *קדם קדם* anterior fuit, a parte anteriori versatus est. Præstiterat scilicet *æternus Deus* se veracem in promissis explendis ipsa opera, inde præsertim a quo populum Israëliticum ex Ægypto eduxerat. Cum ergo talis sit æternus Deus, omniaque gratiæ suæ promissa de mittendo Messia nondum expleverit, inde jure merito colligunt fieri non posse, ut omnes Judæi intereant.

Addunt 2°. eundem in scopum Jehovam esse Deum suum, hoc est Deum populi sui, qui ipsum justificet, sanctificetque atque tandem glorificabit penitus. Dum ergo horum beneficiorum nullum præbere Deus cuiquam possit nisi in Christo, & is nondum advenerit, nec tam cito expectari possit, bene iterum est, quod fidem suam in eo fundent, quod Jehova verax in promissis explendis sit populi fidelis *אלהים*.

Nec hinc abit, quod 3°. Deum vocet Habacuc, sanctas repræsentans populi Judaici reliquias, *קדש* sanctum suum. Scilicet vocatur Deus *קדש* sanctus va-
rio respectu. Est *sanctus* natura sua, quatenus ab om-

ni vili & vitio longissime est semotus. Sed & *sanctus* dicitur, ne alia huc congeram, quatenus populum suum *sanctificat*. Vide Ps. 71: 22. Es. 12: 6. 43: 3. 15. 49: 7. & peræpe alibi (a). Hinc Deus sæpius se populi sui *sanctificatorem* appellari voluit. Quin vero hoc ultimum heic loci intendatur nullus dubito; sanctificator autem populi sui esse nequit Deus, si prorsus intereat ante adventum Messiae. Recte ergo tum ex natura Dei immutabili, tum ex relationibus Deum inter & populum suum colligunt fideles superstites: *Non moriemur*. Similis ferme argumentatio occurrit Mal. 3: 6. & Ps. 118: 18.

Quomodo
judicium in-
stans con-
siderent
pii vs.
12 b. tra-
ditur.

Verum quonam modo instans illud iudicium porro considerant fideles? Hoc jam est quod 2º loco declarant ii, quibus spes omnis propter denunciata Dei in Judæos vindictam nondum decollaverat, his verbis:

יהוה למשפט שמתו וצור להוכיח יסדתו. Verto: *Domine in iudicium constituisti ipsum; imo vero O Rupes ad castigandum fundasti ipsum*. Bimembris est oratio; sed qua ratione concipienda sit inter interpretes non convenit. Primum enim dubium est, quorsum referendum sit vocabulum צור *rupes* in posteriori membro. Alii Nebucadnetzarem respiciunt, unde Vatablus; quando connecti posset cum sequenti להוכיח *rupem ad castigandum fundasti ipsum*. Hieronymus: *Et fortem, ut corripere fundasti eum* (b). Alii rectius, ut arbitror,

(a) Istius significationis origo petenda forsan est, ex principe potestate verbi קרש, quæ constitui potest in mundicie lotionibus lustrationibusque parata. Confer de hoc usu Exod. 19: 10. 1 Sam. 16: 5. & alia loca consimilia. Hinc forte יקרש *lustravit* filios Jobus Cap. 1: 5.

(b) Quæ hic exhibent, LXX., Arabs, Syrus, Chaldaeus, ab Hebraeis tantum discrepant, ut nos morari illa necesse non sit. Inspici possunt Drusus, Cappellus alique, qui de eis, quæ legerint Græci &c. ex parte saltim conjecturas formant.

ror, צור *rupes* de Deo accipiunt, ut qui statim invocatus fuerat tanquam Jehova, nunc invocetur צור *rupes*, quod vocabulum est inter Dei epitheta (a) nostroque in loco singularis emphaseos, ceu statim videbimus. Membra orationis exactius sic sibi respondent, estque in postremis tum non inelegans quasi superiorum correctio: *Imo vero O Rupes ad castigandum fundasti ipsum*. Alterum dubium ex interpretationis vitio natum est. Sic certe Castalio iudicat phrasin: *in iudicium constituisti ipsum*, designare; constituisti ipsum *O Deus*, ut gloriose perdas, ni velimus hanc ejus esse mentem: Constituisti ipsum scilicet Nebucadnetzarem ad Assyrium gloriose perdendum. Sic judicandus vel esset ipse Rex Nebucadnetzar vel Assyrius. Non in hæc exspatiabor, dum minime, etsi vel historia permetteret, ex stylo Hebræo stare ista possint.

Qui hic dicitur constitutus למשפט *in iudicium*, haud dubie est Babylonius, de quo egerat, sed non eo sensu, ut in ipsum exsequendum Dei iudicium heic loci attendatur: minime: Ecclesia fidelium confitetur, Dominum, Regem istum Babylonium, constituisse personam illam, quæ Dei iudicium in Judæos potissimum exsequeretur, quæque hic, quod addidit Clar. Tillius, in visione quasi digito monstratur. Viderunt hoc passim præstantissimi interpretes. Nec dubium est, quin משפט sæpissime denotet *pœnam infligendam*, ad quam Deus imposuisse, constituisse aliquem recte dicitur, quando ad exsequendam eam designavit. Sic שום sæpe usurpatur, sed & præterea prægnans admodum significatio hic obtinere potest: *Ad pœnam infligendam constituisti ipsum in summa dignitate & in acie adversum nos*. שום enim nonnunquam etiam, *ordinare & disponere* tan-

(a) Deut. 32. Ps. 17: 32. & 47: 71: 3. & alibi.

tanquam in acie, nec non: collocare in dignitate & firma simul sede.

Appella-
tur Deus
Rupes hoc
in loco.

Hanc interpretationem haud parum commendat illud, quod mox sequitur: *Imo vero O Rupes ad castigandum fundasti ipsum.* Uti montes, ita rupes fundasse dici potest Deus, quod & figurate de Regibus, quorum montes & rupes emblema sunt, recte adstruitur. Sed heic loci aliam sedere Prophetæ mentem statim submonui. Deum scilicet ipsum heic compellari *Rupem*, nec sine causa, arbitror. *Rupes* nominatur Deus, quod sit immutabiliter idem, cuique tuto omnia nostra accredere possumus. Hoc attendentes piorum reliquæ *Rupem* Deum hic nominant, quo se consolentur in calamitate certo certius obventura; si enim ipsis *Rupes* est, promissa Israël facta vacillare nequeunt, fideque in Deum tuto recumbere, quotquot fidelium remansuri sint, possunt, quicquid etiam sit eventurum. Hinc, ut ante Deum constituisse ipsum in iudicium confitebantur, nunc confitentur, semet quasi corrigentes, ideo quod Deus populi sui sit *rupes*, iudicium, quod ex Dei decreto exsecuturus sit pridem Rex Babylonius, aliud non fore iudicium quam *castigatorium*, quo malitiam populi castiget, ut reliquæ ejus resipiscant, piorumque superstitum fides exploretur. Utrumque insinuare videtur *להוכיח יסרתו* ad castigandum fundasti ipsum. *הוכיח* enim *pœnam castigatorem*, cuius finis est emendatio castigati sæpe significat, nec minus certum est de probatione fidei piorum illud verbum adhiberi, unde & Coccejus hanc unice intendi autumat, per quam Babyloniorum Rex ad idololatriam cogere conaretur Babylonem deportatos. Est autem revera iudicium supra descriptum huiusce naturæ. Judæi captivi agerentur, quo cultis in terra aliena Gentium Deis tandem resipiscerent, & per eandem deportationem piorum superstitum fides

Vis verbi
הוכיח.

עד

exploraretur (a). In pœnam autem istiusmodi castigatorem Regem Babylonium fundasse dicitur Deus. Animadverti debet usus peculiaris verbi *יָסַד*, *pulvinum* Nec non *aut culcitam alicui substernere*, quod alias de fundanda *יָסַד* urbe, domo &c. usurpatur, heic adhiberi de fundando *validissimo imperio*, quale illud Nebucadnetzaris fuit; Ut sensus sit: *fundasti illum*, hoc est maximum ipsi imperium concessisti, ut sic aptum evadat instrumentum, quo nos castiges pro populi nostri meritis. Hunc sensum versiculi assecutus jam fuerat inter Judæos Doct. Abarbanel.

Spe sua hoc modo nunc exposita, huiusce divini Justificatio viæ consilii rationes justissimas esse sequenti commate declarant in persona Habacuci fideles. Prima ratio de Dei cum populo Judaico. sumitur a divina *sanctitate*, quam metaphorice & improprie describens ait: *Purior es oculis, quam ut videres malum, imo intento vibrantique oculo molestiam intueri nequis.* Ex Sanctitate divina. Ad phraseologiam vix est, quod observem, nisi quod *הוֹכֵחַ* heic repræsentet primigeniam suam indolem: *nequis* pr. capax non es, a *כֹּל* cuius Fut *יָכַל* peperit verbum *יָכַל*. *Videres* hic est: videre sustines, recte id observante Gatakero (b). *Purus oculis* dicitur Deus *ἀνθροπωμαθής*, quatenus Sanctus est, hoc est ab omni vili- Secundum quam dicitur Deus purus oculis. & vitio remotissimus, illudque odio habens. Uti & Zeno teste Diogene Laërtio in vita, Deum statuebat *καρτερόν* *ἐν πᾶσι* *ἀντιπαραστήναι*. Eodem modo negatur Deum *intento vibrantique oculo molestiam intueri posse*. Quando igitur purior dicitur oculis, quam ut videre queat malum, Deus, statimque additur; imo intento oculo molestiam intueri nequis, generatim indicatur, tantam

(a) Confer Deut. 4: 28. 28: 36. Jer. 16: 13. 24: 3. &c. 29: 12. &c. Pf. 137. Ezech. 36: 20. Dan. 1: 8. 3: 14. seq. & sæpe alibi.
(b) Advers. Miscell. Lib. 2: Cap. 4.